

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОЦУБАЛЬСЬКИЙ ПЕТРО ПЕТРОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології
та державного управління
д.політ.н., професор
_____ Чальцева О.М.
«_____» _____ 20__р.

**РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:
Дубель М.В., старший викладач кафедри
політології та державного управління,
д-р. філос. з м.е.в.

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ЄKTS/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____ (підпис) _____

АНОТАЦІЯ

Коцубальський П.П. Роль державного фінансового контролю в забезпеченні економічної безпеки України – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття наукового ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

Система Державного фінансового контролю (ДФК) кардинально змінилася в умовах повномасштабної війни, вимагаючи адаптації механізмів управління ресурсами. Основною метою роботи було виявлення проблем функціонування ДФК та розробка рекомендацій для фінансової стійкості. Встановлено, що, попри критичну роль в обороні, ДФК має системні слабкості: критично низьку ефективність правовідновлювальної функції та фрагментованість законодавчої бази, що гальмує євроінтеграцію. Обґрунтовано необхідність модернізації ДФК через впровадження ризик-орієнтованого підходу та інновацій (Big Data, ШІ). Запропоновано створення цифрових платформ (ЄНПМД, НПАФК) та прийняття нового кодифікованого закону про ДФК для суттєвого розширення охоплення контролем і зміцнення економічної безпеки України.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, економічна безпека, воєнний стан, бюджетне управління, ризик-орієнтований підхід, фінансова стійкість.

Бібліограф.: 70 найм.

ABSTRACT

Kotsubalskyi Petro The Role of State Financial Control in Ensuring the Economic Security of Ukraine – Qualification Scientific Paper on Manuscript Rights.

Qualification work for the degree of Master's Degree in speciality 0413 Management and administration. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

The State Financial Control (SFC) system has undergone fundamental changes under the conditions of full-scale war, necessitating the adaptation of state financial resource management mechanisms. The main goal of the work was to identify problems in SFC functioning and develop recommendations for financial sustainability. It is established that, despite its critical role in defense, SFC possesses systemic weaknesses: critically low effectiveness of the legal recovery function and fragmentation of the legislative framework, which hinders European integration. The necessity of SFC modernization through the implementation of a risk-oriented approach and innovations (Big Data, AI) is substantiated. The work proposes the creation of digital platforms (The Unified National Platform for Monitoring International Assistance (UNPMIA) and The National Analytical Platform (NAPFC)) to significantly expand control coverage and improve responsiveness. The final recommendation is the adoption of a new codified Law on SFC to strengthen Ukraine's economic security.

Keywords: State financial control, economic security, martial law, budgetary management, risk-oriented approach, financial sustainability.

Bibliography: 70 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	11
1.1. Сутність та значення державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України.....	11
1.2. Методологічні засади дослідження ролі державного фінансового контролю в системі економічної безпеки.....	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	33
2.1. Інституційна структура суб'єктів державного фінансового контролю в Україні.....	33
2.2. Правове регулювання державного фінансового контролю та його вплив на економічну безпеку	40
2.3. Аналіз загроз бюджетній безпеці та роль державного фінансового контролю в їх нейтралізації	48
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	56
3.1. Удосконалення механізму державного фінансового контролю використання міжнародної технічної допомоги.....	56
3.2. Впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій у систему державного фінансового контролю	63
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах військової агресії та геополітичної напруги, питання забезпечення економічної безпеки України набуває критичного значення. Повномасштабна військова агресія докорінно змінила архітектуру управління державними фінансовими ресурсами та бюджетні пріоритети. У цих критичних умовах Державний фінансовий контроль (ДФК) перетворився на ключовий механізм, що забезпечує цільове та ефективне використання обмежених ресурсів, необхідних для оборони та функціонування держави.

Вивчення ролі державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України є вкрай важливим, оскільки цей процес є безпрецедентним та недостатньо вивченим з наукової точки зору. Існуючі теоретичні моделі бюджетного управління виявились невідповідними реаліям воєнного часу, що вимагає формування нових підходів та інструментів контролю. Безпрецедентне зростання бюджетного дефіциту, державного боргу та критична залежність від зовнішньої допомоги створюють значні фінансові ризики. Отже, посилення ДФК та його модернізація є критичною передумовою для зміцнення економічної безпеки держави, відновлення довіри міжнародних партнерів та забезпечення успішного повоєнного відновлення.

Стан теоретичної розробки теми. Дослідженню державного фінансового контролю в Україні присвятили праці численні вітчизняні науковці, зокрема: О.С. Дика, В.А. Молотай, І.В. Клименко, Я.Ю. Левицький, В.І. Вербицька, В.Р. Якушкіна, М.М. Сливка, С.Є. Федоров, А.В. Пиріг, Є.А. Ананьєва, І.Л. Гуменюк, І.Г. Канцур, О.С. Петренко, Н.Г. Виговська, І.В. Литвинчук, А.В. Шинаков, Б.С. Гузар, С.А. Пташник, Ю.В. Улянич, П.П. Коцубальський, М.В. Дубель, С.О. Попович, О.Ю. Коцюрба, А.О. Могилей, Г.Б. Погріщук, Н.М. Головай, М. Поляк-Свергун, Ю.О. Русіна, С.В. Бардаш, С.В. Свірка, К.П. Болдовська та ін.

Так, наприклад, С.Є. Федоров стверджує, що принципи державного фінансового контролю мають ту саму природу, відрізняючись лише сферою

застосування [64]. А.В. Пиріг наголошує на відсутності єдиного визначення державного фінансового контролю в законодавстві та науковій думці, пропонуючи власну дефініцію: державного фінансового контролю - системна діяльність, спрямована на забезпечення законності, раціональності та ефективності руху бюджетних коштів, з акцентом на упередження, виявлення та припинення правопорушень [44]. І.Г. Канцур та О.С. Петренко розглядають державний фінансовий контроль як комплексний механізм управління, необхідний для ефективного використання коштів у сфері цифровізації [29].

Проте, системний аналіз і розробка комплексних рекомендацій щодо управління ДФК в умовах, що склалися після 2022 року, залишаються недостатньо висвітленими. Недостатньо вивченими є проблеми адаптації інструментів ДФК до радикальної переорієнтації видатків на оборонні потреби та критичної залежності від зовнішнього фінансування.

Мета дослідження – виявлення основних проблем і викликів функціонування державного фінансового контролю та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення його ефективності в забезпеченні економічної безпеки України.

Виходячи з встановленої мети дослідження сформулюємо основні **завдання**:

- 1) визначити сутність, значення, структуру та функції державного фінансового контролю в системі економічної безпеки;
- 2) дослідити методологічні засади вивчення ролі ДФК, включаючи системний, мережевий та інституціональний підходи;
- 3) проаналізувати інституційну структуру суб'єктів ДФК та адаптацію нормативно-правового регулювання до воєнних реалій і європейських стандартів;
- 4) проаналізувати загрози бюджетній безпеці та визначити роль державного фінансового контролю в їх нейтралізації;

5) визначити роль міжнародного впливу та критичні проблеми контролю за використанням міжнародної технічної допомоги в умовах критичної залежності від зовнішнього фінансування;

6) систематизувати та обґрунтувати ключові проблеми й виклики функціонування ДФК (зокрема, низьку ефективність правовідновлювальної функції, яка становить лише 15%);

7) розробити науково обґрунтовані напрями вдосконалення управління ДФК, включаючи впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій (Big Data, ІІІ) для підвищення продуктивності та прозорості.

Об'єктом дослідження розглядається процес функціонування державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України.

Предметом дослідження виступають теоретичні, інституційні та практичні аспекти державного фінансового контролю, що відображають зміни в системі їх функціонування та їхня роль у забезпеченні економічної безпеки.

Методологічна основа дослідження представлена наступними теоретичними підходами, а саме: теорією управління (кібернетика Норберта Вінера), що надає інструменти для аналізу цілей системи державного фінансового контролю, механізмів регулювання та зворотного зв'язку, де особливо важливим є розуміння механізмів зворотного зв'язку – як інформація про результати контролю використовується для корекції діяльності як самої системи контролю, так і підконтрольних об'єктів; інституціональним підходом, що ґрунтується на теорії трансакційних витрат Рональда Коуза та Олівера Вільямсона, згідно з якою можна проаналізувати витрати, пов'язані з функціонуванням системи державного фінансового контролю: витрати на пошук інформації, на укладання та забезпечення виконання контрактів, на моніторинг та контроль, на подолання опортуністичної поведінки. Мінімізація трансакційних витрат при збереженні ефективності контролю є важливим критерієм оптимальності системи.

Методичний інструментарій є сукупністю загальнонаукових та спеціальних методів: аналізу та синтезу (для вивчення наукових праць,

нормативно-правової бази та формування цілісного уявлення про систему ДФК), системного підходу (для розгляду державного фінансового контролю як багаторівневої, цілісної системи у взаємозв'язку всіх її елементів), мережевого підходу (для аналізу взаємодії та координації між різними суб'єктами контролю – Рахунковою палатою, Держаудитслужбою, податковими та митними органами), інституціонального підходу (для дослідження організаційної структури, формальних і неформальних правил функціонування органів контролю, їх ролі у забезпеченні економічної безпеки), статистичного аналізу (для обробки та інтерпретації показників діяльності контролюючих органів, обсягів виявлених порушень, рівня відшкодування, динаміки бюджетного дефіциту та державного боргу), компаративного методу (для порівняння ефективності традиційного та інноваційного підходів до контролю, зіставлення показників довоєнного періоду з періодом повномасштабної війни, аналізу міжнародного досвіду впровадження цифрових технологій у фінансовий контроль), графічного методу (для візуалізації динаміки ключових показників ефективності ДФК, структури міжнародної допомоги, матриць фінансових ризиків).

Джерельна база дослідження ґрунтується на наукових статтях вітчизняних вчених з питань контролю, чинному законодавстві й нормативно-правових актах України, а також на емпіричних і статистичних даних, що включають офіційні матеріали, оприлюднені Міністерством фінансів, Національним банком України, Державною службою статистики, звіти міжнародних фінансових організацій та дані системи прозорості бюджетних коштів «Є-data».

Гіпотеза дослідження – підвищення ефективності та стійкості державного фінансового контролю можливе лише через його системну модернізацію, що передбачає впровадження ризик-орієнтованого підходу, посилення прозорості та активне застосування інноваційних технологій. Це забезпечить мінімізацію фінансових ризиків та стане ключовою умовою економічної безпеки і відновлення України.

Основні аспекти наукової новизни: 1) систематизовано та класифіковано проблеми і виклики функціонування державного фінансового контролю України на основі комплексного аналізу; 2) обґрунтовано критичну системну слабкість ДФК, що полягає у низькій ефективності правовідновлювальної функції; 3) дістало подальшого розвитку обґрунтування необхідності переходу до ризик-орієнтованого підходу в поєднанні з інноваційними технологіями для компенсації кадрового дефіциту та зростання обсягів контролю; 4) запропоновано комплексний механізм посилення прозорості та контролю за міжнародною допомогою шляхом створення Єдиної національної платформи моніторингу міжнародної допомоги (ЄНПМД) з інтеграцією в Prozorro та e-Data; 5) розроблено матрицю фінансових ризиків та доведено потенціал впровадження технологій Big Data та Штучного Інтелекту через створення Національної платформи аналітики фінансового контролю (НПАФК), що дозволить збільшити охоплення контролем.

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади та місцевого самоврядування для підвищення ефективності фінансового контролю, зміцнення довіри міжнародних донорів та створення надійної основи для післявоєнного відновлення. Це досягається завдяки рекомендаціям щодо: прийняття нового кодифікованого закону про ДФК, впровадження ЄНПМД, розробки Стратегії цифровізації ДФК та переходу до ризик-орієнтованого контролю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: Кваліфікаційна (магістерська) робота виконана в рамках тематичного плану НДР Донецького національного університету імені Василя Стуса ініціативного фундаментального дослідження кафедри політології та державного управління: «Публічна політика і державне управління в умовах війни та повоєнного відновлення України» (реєстраційний номер 0123U101423).

Апробація результатів роботи. Основні положення та висновки роботи були представлені та обговорені під час II Міжнародної науково-практичної конференції «Публічна політика в умовах війни та міжнародних викликів»

(м. Вінниця, 17 квітня 2025 р.), назва доповіді – «Реалізація державного фінансового контролю в Україні в умовах воєнного стану» [32]. Наукова стаття на тему «Інструменти державного фінансового контролю в Україні» опублікована у Віснику студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса (Випуск 17, том 1, Вінниця, 2025 р.) [33].

Результати кваліфікаційного (магістерського) дослідження на тему «Роль державного фінансового контролю в забезпеченні економічної безпеки України», прийняті до впровадження у Департаменті фінансів через застосування механізму виявлення ризиків нецільового використання коштів (Довідка № 01-01-35/810 від 03.12.2025р.).

Структура кваліфікаційної роботи включає вступ, три взаємозалежні розділи, висновки та перелік використаних джерел (70 найменування). Загальний обсяг дослідження - 75 сторінок, у тому числі 10 таблиць та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність та значення державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України

В умовах сучасних геополітичних та економічних викликів, зокрема повномасштабної війни, питання економічної безпеки України набуває особливого значення. Це не лише теоретична концепція, а життєво важлива передумова для збереження суверенітету та забезпечення стійкості держави. В умовах обмеженості ресурсів і зростання загроз, ефективність управління державними фінансами стає критично важливою, адже кожен ресурс має бути використаний максимально раціонально для потреб оборони, відновлення та соціального захисту.

Економічна безпека — це такий стан національної економіки, за якого забезпечується її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого розвитку, а також можливість задовольняти важливі потреби суспільства та держави. Вона передбачає не лише захист від зовнішнього впливу, а й здатність економічної системи до самовідтворення та адаптації.

Основними інструментами забезпечення економічної безпеки є монетарна політика, що використовується Національним банком для підтримки стабільності цін, фінансова політика, що забезпечує ефективне використання державного бюджету, а також інвестиційна та інноваційна політика, спрямована на залучення капіталу та розвиток технологій.

Проте, однією з ключових складових цієї системи є державний фінансовий контроль, який відіграє роль не просто адміністративного механізму, а стратегічного інструменту, що забезпечує захист національних економічних інтересів [13]. Його значення визначається здатністю гарантувати ефективне, раціональне та цільове використання державних фінансових ресурсів.

Сутність державного фінансового контролю полягає в системі заходів, що здійснюються уповноваженими державними органами з метою перевірки законності, доцільності та ефективності формування, розподілу та використання державних фінансових ресурсів і майна. Його основна суть полягає не лише у виявленні вже скоєних правопорушень, а й у превентивній дії.

В умовах війни, коли бюджетні кошти спрямовуються на оборону, соціальний захист та відбудову, роль ДФК зростає багаторазово [32]. Він стає гарантом того, що допомога і ресурси не потраплять в руки зловмисників, а будуть використані на користь суспільства, що зміцнює довіру до державних інститутів і є надійним щитом від економічних загроз.

Науково-теоретичні основи державного фінансового контролю були предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Аналіз наукових праць, присвячених державному фінансовому контролю (далі - ДФК), свідчить про його багатогранність та складність. Дослідження О.С. Дикої, В.А. Молотая, І.В. Клименко та Я.Ю. Левицького розкриває ДФК як міждисциплінарний об'єкт наукового осмислення, що знаходиться на перетині економічних, юридичних наук та науки державного управління [15]. Ця багатовекторність визначає його складність і важливість для забезпечення як економічної, так і бюджетної безпеки держави. З позиції економічних наук, ДФК розглядається як інструмент управління та окрема прикладна наука. З погляду юридичних наук, він є об'єктом правового регулювання, де закріплюються процедури контролю. У межах державного управління, ДФК постає як елемент управлінського циклу та інструмент реалізації владних рішень. Цей міждисциплінарний підхід підкреслює, що для повного розуміння сутності ДФК необхідно враховувати його взаємозв'язок з усіма цими сферами знань.

Доповнюючи цю думку, В.І. Вербицька та В.Р. Якушкіна аналізують ключові поняття, що стосуються управління державними фінансами, а саме «контроль», «фінансовий контроль» та «державний фінансовий контроль», наголошуючи на термінологічній невизначеності [7]. Вони критикують підхід багатьох науковців, які необґрунтовано обмежують фінансовий контроль лише

діяльністю державних органів, і стверджують, що ця категорія є значно ширшою, охоплюючи як державний, так і недержавний контроль. Автори визначаютьДФК як діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямовану на оцінку економічної ефективності, законності та доцільності використання державних коштів та майна. Головна мета такого контролю — не лише виявлення порушень, а й їхнє попередження, притягнення винних до відповідальності та відшкодування завданих збитків.

Продовжуючи розгляд сутності ДФК, М.М. Сливка пропонує власне визначення, трактуючи його як урегульовану фінансово-правовими нормами діяльність органів державної влади, яка має ґрунтуватися на принципах законності, незалежності, об'єктивності та оперативності [60]. Її головною метою є захист фінансових інтересів держави, бізнесу та громадян.

Крім того, С.Є. Федоров розглядає поняття принципу ДФК, підкреслюючи, що принцип права — це не просто закріплені в законах норми, а основа, яка втілює прогресивні ідеї та цінності суспільства [64]. Він стверджує, що принципи ДФК мають ту саму природу, відрізняючись лише сферою застосування. Автор визначає принцип ДФК як його основу, що відображає загальнолюдські цінності та визначає напрямки розвитку ДФК як регулятора фінансових відносин.

Досить цікаво А.В. Пиріг розкриває особливості державного фінансового контролю у сфері обігу бюджетних коштів [43; 44]. Автор наголошує на відсутності єдиного визначення ДФК в законодавстві та науковій думці, пропонуючи власну дефініцію: ДФК — це системна діяльність, спрямована на забезпечення законності, раціональності та ефективності руху бюджетних коштів, з акцентом на упередження, виявлення та припинення правопорушень.

У продовження теми про роль ДФК, Є. А. Ананьєва акцентує увагу на ДФК як на ключовому інструменті для зміцнення фінансової безпеки країни, особливо в умовах економічної кризи [1]. Авторка стверджує, що ефективний ДФК необхідний для раціонального використання державних ресурсів та запобігання фінансовим порушенням. Вона наголошує на тому, що фінансова безпека

включає бюджетну безпеку та є станом стійкості фінансової системи до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Аналогічно, І.Л. Гуменюк наголошує, що фінансовий контроль є невід'ємною функцією державного управління, що забезпечує дотримання фінансової дисципліни, прозорості та відповідальності у використанні бюджетних коштів [12]. За її словами,ДФК — це ключовий механізм, який виконує низку важливих функцій: попереджувальну, що запобігає порушенням, аналітичну, що дозволяє оцінювати фінансові потоки, та санкційну, що забезпечує застосування заходів впливу.

Наступні дослідники, І.Г. Канцур та О.С. Петренко, розглядають державний фінансовий контроль як комплексний механізм управління, необхідний для ефективного використання коштів у сфері цифровізації [29]. Автори визначають ДФК не як реактивний інструмент для виявлення порушень, а як стратегічний та гнучкий підхід, що дозволяє завчасно ідентифікувати ризики та коригувати фінансові стратегії. На їхню думку, ефективний ДФК повинен включати прозорі системи моніторингу, регулярні аудити та, що особливо важливо, залучення громадськості, адже це підвищує рівень відповідальності та запобігає корупції. Таким чином, ДФК є ключовим інструментом для забезпечення стабільності та довіри інвесторів.

Оскільки державний фінансовий аудит є однією з ключових форм ДФК, у своїй роботі Н.Г. Виговська, І.В. Литвинчук та А.В. Шинаков визначають його як форму контрольної діяльності, спрямовану на оцінку законності, ефективності, економічності та результативності використання державних ресурсів [8]. На відміну від звичайних перевірок, аудит не лише фіксує порушення, а й оцінює існуючий стан внутрішнього контролю в установах. Його головна мета — перехід від простого виявлення правопорушень до глибокого аналізу та розробки обґрунтованих пропозицій, що сприяють майбутньому раціональному використанню бюджетних коштів. Таким чином, він виступає як стратегічний інструмент управління.

На рівні окремих підприємств аналогом ДФК є фінансовий контролінг, де одним із найефективніших інструментів є система бюджетування. Дослідження Б.С. Гузара, С.А. Пташника та Ю.В. Улянича розкриває сутність бюджетування як дієвого механізму управління [11]. Вони визначають бюджетування як перманентний процес, що включає планування, облік, аналіз, контроль і коригування. Його впровадження допомагає оптимізувати доходи та витрати, підвищити керованість підприємством і забезпечити фінансову стійкість. Автори підкреслюють, що система бюджетування є потужним інструментом, що забезпечує синхронізацію діяльності всіх підрозділів підприємства на шляху до досягнення спільних цілей.

Крім того, у своїй роботі П.П. Коцубальський та М.В. Дубель розглядають державний фінансовий контроль як фундаментальний елемент, що забезпечує фінансову стабільність і економічну безпеку держави [33]. На їхню думку, надійна система ДФК є критично важливою для мінімізації корупційних ризиків і боротьби з неефективним використанням державних коштів, особливо в умовах повномасштабного вторгнення.

Аналізуючи тему, С.О. Попович стверджує, що державний фінансовий контроль є багатогранною системою, яка поєднує п'ять взаємопов'язаних механізмів: соціально-економічний, організаційно-правовий, інформаційно-комунікаційний, кадровий та дослідницький [49]. Автор підкреслює, що інтеграція цих компонентів забезпечує підвищення ефективності, результативності та звітності ДФК перед суспільством. Таким чином, контроль не лише підтримує фінансову дисципліну, а й запобігає порушенням, що є основою для його функціонування.

Згідно з дослідженням О.Ю. Коцюрби та А.О. Могилея, державний фінансовий контроль є життєво важливою частиною державного управління, спрямованою на раціональний розподіл ресурсів та забезпечення економічної безпеки [34].

У публікації Г.Б. Погрішук та Н.М. Головай державний фінансовий контроль розглядається як ключовий інструмент для зміцнення економічної

безпеки держави, особливо в умовах кризи та війни [47]. Автори підкреслюють, що для підвищення ефективності ДФК необхідно гармонізувати законодавство з нормами ЄС, впровадити сучасні ІТ-рішення та забезпечити чітке розмежування повноважень.

Також М. Поляк-Свергун аналізує сучасні аспекти державного фінансового контролю як ключовий елемент ефективного управління економікою та забезпечення суспільного добробуту [48].

В умовах воєнного стану основні перешкоди для державного фінансового контролю аналізує Ю.О. Русіна [59]. Автор визначає ДФК у цей період як систему заходів, спрямованих на ефективне, цільове та законне використання державних ресурсів, включаючи міжнародну допомогу.

В той же час, досліджуючи підходи до оцінки ефективності державного фінансового контролю в Україні, науковці С.В. Бардаш та С.В. Свірка зазначають, що ДФК в умовах воєнного стану є ключовим інструментом для забезпечення прозорого використання міжнародної фінансової допомоги [3]. В цілому, автори наголошують, що ефективність ДФК безпосередньо залежить від якості його нормативно-правового, методологічного та праксеологічного забезпечення, а також від рівня кваліфікації державних управлінців.

Зокрема, С.В. Бардаш зазначає, що чинна система ДФК в Україні неефективна, попри зростання обсягів виявлених порушень [2]. Основні причини, на його думку, — це відсутність чітко визначених принципів у законодавстві та недостатня координація між контролюючими органами. Для вирішення цих проблем він пропонує законодавчо закріпити принципи контролю (незалежність, об'єктивність, гласність) і тимчасово централізувати ДФК на період воєнного стану, щоб забезпечити прозоре використання міжнародної допомоги.

Попри існуючу систему ДФК, однією з ключових проблем залишається відсутність чіткого розмежування між його інструментами та функціями. Зокрема, В.І. Вербицька, К.П. Болдовська, В.В. Мошківський та В.М. Бредіхін аналізують співвідношення між державним фінансовим контролем та аудитом,

оскільки їх часто помилково вважають синонімами, що створює проблеми в управлінні державними фінансами [6]. Автори, посилаючись на міжнародну практику та думки інших науковців, пояснюють, що контроль є інструментом держави, який має імперативний характер, тоді як аудит – це інструмент суспільства, що ґрунтується на незалежності, об'єктивності та добровільній підзвітності.

У продовження аналізу, Н.Л. Гавкалова та М.Г. Табацький розкривають унікальні аспекти державного фінансового контролю, не згадані в попередніх матеріалах [10]. Вони виділяють специфічні функції ДФК, такі як: пізнавальна (виявлення причин, що негативно впливають на управління), мобілізуюча (використання позитивного досвіду), культурна (виховання ощадливості) та стабілізуюча.

Глобалізація та технологічний розвиток вимагають від ДФК адаптації до нових викликів, зокрема у сфері податкового контролю. Так, Н.В. Дадій та Т.В. Малахова розглядають державний фінансовий контроль як самостійну підсистему в податковій сфері, яка має подвійне призначення: наповнення бюджету та підвищення ефективності оподаткування [14].

Окрім проблем, пов'язаних із методологією та функціями, існують і значні організаційно-правові недоліки. Зокрема, Ю.В. Кузьменко деталізує адміністративно-правові аспекти державного фінансового контролю, вказуючи на інститути, які його здійснюють: від Президента до місцевих адміністрацій [35].

Перехід до нових моделей управління та впровадження інновацій є ключовим для підвищення ефективності ДФК. У статті Д.А. Міщенко та Л.О. Міщенко сутність державного фінансового контролю розглядається як інструмент, що має трансформуватися через впровадження технологій [41]. Автори стверджують, що ДФК повинен перейти від звичайної перевірки до автоматичного моніторингу, що забезпечить прозорість, інтерактивність та безпечність в реальному часі, що особливо важливо в умовах обмеженості державних ресурсів.

Погляди науковців на проблематику ДФК є схожими, особливо коли йдеться про його вдосконалення. Наприклад, О.В. Петрушка аналізує модернізацію державного фінансового контролю, визначаючи його як інструмент управління, що забезпечує цільове використання коштів [42].

Продовжуючи цю тему, М. Піхоцька розкриває сутність ДФК через аналіз його проблем і шляхів удосконалення [45]. Авторка надає конкретну статистику діяльності Державної аудиторської служби України за 2020-2022 роки, підтверджуючи, що основними недоліками є безсистемність, дублювання функцій та недостатня ефективність, оскільки високий рівень порушень зберігається.

Проблеми, пов'язані з ДФК, часто мають комплексний характер, охоплюючи як організаційні недоліки, так і відсутність чітких концептуальних засад. Так, С.В. Приймак, С.М. Гончарук та Ю.О. Мосолова аналізують проблеми державного фінансового контролю в Україні [54]. Вони вказують на зростання кількості порушень, низьку ефективність податкового контролю та негативні наслідки реформ. Для вдосконалення системи вони пропонують комплексний підхід, що передбачає покращення правового, методичного та технічного забезпечення.

Ю. Радіонов також розкриває роль ДФК в управлінні економікою, акцентуючи увагу на двох ключових інституціях: Державній аудиторській службі України (ДАСУ) та Рахунковій палаті. Він підкреслює, що ефективність ДФК залежить від його здатності впливати на учасників бюджетного процесу та запобігати неефективному використанню коштів [58].

І.Я. Чугунов та Ю.М. Футоранська розкривають концептуальні засади розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (ДВФК) [68]. Вони зазначають, що існуюча система є неефективною, і пропонують розглядати ДВФК як складну систему з трьох елементів: фінансового управління, внутрішнього аудиту та їхньої гармонізації. Вчені обґрунтовують необхідність ухвалення спеціального закону, який регулюватиме управління ризиками та визначить відповідальність керівників.

Завершальний блок наукових досліджень акцентує увагу на необхідності глибокого реформування системи ДФК, особливо в контексті воєнних та повоєнних викликів. Так, Т.О. Чернадчук та І.А. Жмака досліджують правове регулювання державного фінансового контролю, зазначаючи, що його ефективність є ключовою для фінансової стійкості країни [66]. Вони наголошують на важливості гармонізації українських стандартів із міжнародними (Лімска декларація, INTOSAI), що допоможе підвищити прозорість і дисципліну.

Схожої думки дотримуються О.А. Шевчук, О.В. Шевчук, К.В. Риженкова, М.О. Чмерук та М. О. Мещеряков [69]. Вони досліджують роль ДФК у відбудові України, критикуючи поточну систему за розрізненість, дублювання функцій та відсутність єдиної координації. Автори пропонують створити цілісну систему ДФК на основі змішаної моделі для забезпечення синергетичного ефекту та ефективної боротьби з корупцією.

Крім того, Н.Д. Собкова підкреслює, що, попри наявність контрольних органів, фінансові порушення і корупція залишаються поширеними через недостатню ефективність механізмів ДФК [61]. Вона доходить висновку, що вдосконалення ДФК є ключовим для зміцнення фінансової безпеки держави в умовах економічної нестабільності.

Нарешті, О.В. Гаран (Стукаленко) досліджує трансформацію фінансового контролю [9]. Авторка наголошує на необхідності переходу від традиційних методів до ризик-орієнтованого підходу, що передбачає розробку єдиної правової бази та посилення ролі аудиторських комітетів. Вона також пропонує законодавчо закріпити обов'язковість внутрішнього аудиту для органів місцевого самоврядування.

Глобальні тенденції також впливають на розвиток ДФК. У своїй статті М.М. Чикалюк, Н.М. Жидовська та В.В. Чернишов зазначають, що сучасні виклики вимагають не лише адаптації національних систем до міжнародних стандартів, а й активного використання новітніх технологій, зокрема великих даних (Big Data) та штучного інтелекту (AI) для моніторингу фінансових потоків

[67]. Вони підкреслюють, що гармонізація нормативно-правових актів, посилення міжнародної співпраці та підвищення кваліфікації кадрів є ключовими елементами для створення прозорої глобальної фінансової системи.

Додатково, О. Карапетян, О. Колодійчук та Я. Чапельський досліджують еволюцію національної системи фінансового моніторингу як важливого інструменту ДФК [30]. Вони визначають ФМ як постійне спостереження за фінансовими операціями з метою протидії відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Автори наголошують, що повна гармонізація з європейськими нормами є ключовим завданням для подальшого зміцнення системи ДФК.

На інституційному рівні, О.І. Малецька досліджує ключову роль Рахункової палати (РП) як основного органу зовнішнього державного фінансового контролю [36]. Вона підкреслює, що РП через аудити забезпечує законність та ефективність використання державних фінансів. Незважаючи на широкий спектр повноважень, авторка зауважує на необхідності уточнити засади взаємодії РП з іншими контролюючими органами для створення більш дієвої системи ДФК.

І на завершення, П.П. Коцубальський наголошує, що в умовах війни ДФК набуває особливого значення, а Державна аудиторська служба України (ДАСУ) демонструє адаптацію та посилення своєї роботи [32]. Це проявляється у збільшенні кількості проведених ревізій та зростанні обсягів відшкодованих сум.

Отже, на основі аналізу наукових праць вітчизняних вчених, можна сформулювати власне розширене визначення державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України. Таким чином, державний фінансовий контроль – це комплексна, багатовекторна та динамічна система заходів, що здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування. Його головна мета полягає у забезпеченні фінансової безпеки держави, яка досягається шляхом управління та моніторингу публічних фінансів та державного майна.

Реалізація цієї мети відбувається через виконання основних завдань і функцій ДФК. До завдань належать: запобігання та виявлення фінансових правопорушень; оцінка ефективності використання державних ресурсів; захист державних інтересів; гармонізація національних стандартів із міжнародними; сприяння управлінню через надання об'єктивної інформації для прийняття рішень.

Система державного фінансового контролю реалізує свої завдання через низку взаємопов'язаних функцій, кожна з яких відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової дисципліни та економічної безпеки держави. У наведеній нижче табл. 1.1 представлено основні функції ДФК, їхнє призначення та механізми реалізації.

Таблиця 1.1

Функції державного фінансового контролю

Функція	Призначення	Реалізація
Превентивна (попереджувальна)	Запобігання порушенням до їх скоєння.	Моніторинг, консультації, аналіз ризиків.
Аналітична	Виявлення відхилень та тенденцій.	Збір, аналіз, оцінка інформації про фінансові потоки.
Контрольна (інспекційна)	Встановлення фактів та виявлення порушень.	Проведення ревізій, перевірок, аудиту.
Санкційна (коригувальна)	Застосування заходів впливу на порушників.	Відшкодування збитків, притягнення до відповідальності.
Інформаційна	Надання достовірної інформації зацікавленим сторонам.	Інформування органів влади, громадськості, міжнародних партнерів.

Джерело: складено автором на основі [10, с. 4; 12, с. 3; 49, с. 156]

Отже, ефективність державного фінансового контролю досягається завдяки взаємозв'язку та злагодженій реалізації всіх цих функцій, що в сукупності забезпечують не лише контроль за використанням державних фінансів, але й стратегічне управління ними.

Хоча функціональна сторона окреслює мету та напрямок ДФК, на практиці реалізація контролю вимагає різноманітних підходів і методів, тому для глибокого розуміння системи державного фінансового контролю необхідно класифікувати його види за чіткими ознаками, як це наочно демонструє рис. 1.1.

Рисунок 1.1. Види державного фінансового контролю

Джерело: побудовано автором на основі [13, с. 102-105; 65]

Згідно з рис. 1.1, система державного фінансового контролю є структурованою та класифікується за п'ятьма основними критеріями, що

забезпечує варіативність методів та інструментів контролю відповідно до поставлених цілей і специфіки об'єкта перевірки.

Поділ за формами здійснення визначає конкретний інструментарій, що використовується суб'єктами контролю. Ця категорія охоплює ревізії як комплексне дослідження фінансово-господарської діяльності за період, та аудит, що є незалежною експертизою фінансової звітності та ефективності системи внутрішнього контролю. Специфічні методи включають тематичні перевірки обмеженого кола питань, камеральні перевірки, які базуються виключно на аналізі документації в приміщенні контролюючого органу, та фінансові експертизи, що надають фахові висновки. У випадках виявлення порушень застосовуються адміністративні заходи (наприклад, службове розслідування) та, за наявності ознак злочину, заходи, що належать до сфери кримінально-процесуального права (слідство).

Класифікація за часом проведення диференціює контроль на три етапи. Попередній контроль здійснюється до моменту реалізації фінансової операції і має превентивний характер. Поточний контроль відбувається безпосередньо в процесі здійснення операції, забезпечуючи її оперативну корекцію. Наступний контроль проводиться постфактум, після завершення операційного періоду, з метою виявлення та оцінки результатів фінансових порушень.

Розподіл за характером взаємовідносин суб'єкта та об'єкта відокремлює зовнішній контроль, який здійснюється незалежними від об'єкта органами (наприклад, вищими органами державного фінансового контролю), від внутрішнього контролю, що виконується структурними підрозділами чи посадовими особами всередині самої установи.

Внутрішній контроль, своєю чергою, конкретизується за відношенням до власника: внутрішньо-відомчий здійснюється вищим органом управління щодо підпорядкованих одиниць, а внутрішньо-господарський — адміністративним апаратом безпосередньо на підприємстві чи в установі.

Критерій за інформаційним забезпеченням розділяє методи контролю відповідно до джерел даних. Документальний контроль базується виключно на

аналізі письмових джерел (первинних документів, облікових реєстрів, звітів). На противагу йому, фактичний контроль передбачає безпосереднє дослідження стану об'єктів (проведення інвентаризації, контрольних обмірів) для підтвердження або спростування даних, відображених у документах.

Таким чином, систематизація державного фінансового контролю за різними ознаками демонструє його комплексність та адаптивність, дозволяючи застосовувати найбільш адекватні форми і методи для забезпечення фінансової дисципліни на всіх рівнях.

Таким чином, розглянувши науково-теоретичні погляди вчених, проаналізувавши функції та класифікаційні ознаки державного фінансового контролю, можна однозначно стверджувати, що у системі економічної безпеки України він набуває стратегічного значення, виходячи за рамки простого виявлення порушень. ДФК є фундаментальним інструментом для зміцнення фінансової стійкості держави, оскільки забезпечує прозорість та довіру — критично важливі чинники для мобілізації внутрішніх ресурсів і залучення міжнародної допомоги. Дієвий контроль мінімізує внутрішні загрози, такі як корупція та неефективне управління, і слугує незамінним гарантом цільового та раціонального використання публічних коштів, що є життєво необхідною умовою для стійкого розвитку економіки та захисту національних інтересів в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.

1.2. Методологічні засади дослідження ролі державного фінансового контролю в системі економічної безпеки

Дослідження ролі державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України вимагає застосування комплексного методологічного інструментарію, який поєднує загальнонаукові та емпіричні методи дослідження, а також спирається на фундаментальні теоретичні підходи сучасної економічної науки [18]. Методологія дослідження визначає не лише інструменти аналізу, але й концептуальні рамки осмислення складних взаємозв'язків між системою фінансового контролю та рівнем економічної

безпеки держави. У сучасних умовах глобалізації, фінансової нестабільності та геополітичних викликів питання методологічного забезпечення такого дослідження набуває особливої актуальності та практичної значущості.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових методів пізнання, кожен з яких виконує специфічну функцію в процесі наукового аналізу. Діалектичний метод дозволяє всебічно та об'єктивно проаналізувати складний взаємозв'язок між державним фінансовим контролем та економічною безпекою України, розглядаючи розвиток цих концепцій у динаміці, виявляючи суперечності та рушійні сили їхнього взаємовпливу. Застосування діалектичного методу дає можливість побачити не лише статичний стан системи контролю, але й діалектику її розвитку, боротьбу протилежностей між контролюючими та підконтрольними суб'єктами, між формальними нормами та реальною практикою їх застосування.

Метод аналізу та синтезу забезпечує можливість декомпозиції об'єкта дослідження на складові елементи з подальшим формуванням цілісного уявлення про взаємодію системи державного фінансового контролю та економічної безпеки. Аналітична складова методу дозволяє детально вивчити окремі компоненти системи контролю – від інституційних суб'єктів до конкретних механізмів та інструментів. Синтез же дає змогу інтегрувати отримані знання в цілісну картину функціонування всієї системи, розуміючи, як окремі елементи взаємодіють між собою та створюють синергетичний ефект у забезпеченні економічної безпеки.

Індуктивний метод застосовується для аналізу сучасних підходів до державного фінансового контролю в різних країнах та оцінки їхньої здатності нівелювати проблеми, що перешкоджають розвитку системи економічної безпеки. Вивчаючи конкретні кейси та практики окремих країн, ми можемо виявити загальні закономірності та тенденції, які характеризують ефективні моделі фінансового контролю. Дедуктивний метод, навпаки, дозволяє розглянути глобальні процеси, такі як глобалізація та економічні кризи, як сукупність викликів, що вимагають пошуку нових підходів до державного

фінансового контролю. Рухаючись від загальних теоретичних положень до конкретних випадків, ми можемо прогнозувати, як глобальні тренди вплинуть на національну систему контролю.

Системний і структурно-функціональний методи є незамінними для аналізу державного фінансового контролю як цілісної системи, що складається з інституційної, нормативної, функціональної та інформаційної підсистем. Ці методи дозволяють не просто інвентаризувати елементи системи, але й зрозуміти їхні функціональні ролі, взаємозалежності та внесок у загальну ефективність контролю. Структурно-функціональний аналіз виявляє, наскільки раціонально організована система, чи немає дублювання функцій або, навпаки, прогалин у контрольній діяльності.

Історичний метод дає змогу дослідити еволюцію наукових дискурсів щодо ролі державного фінансового контролю та концепцій економічної безпеки. Розуміння історичного контексту формування інститутів контролю, їхньої трансформації під впливом політичних, економічних та соціальних чинників є критично важливим для усвідомлення сучасного стану системи та перспектив її розвитку. Метод узагальнення та конкретизації використовується для формування інтегрованих висновків та розробки конкретних рекомендацій щодо підвищення ефективності державного фінансового контролю. Узагальнення дозволяє виявити типові проблеми та системні закономірності, тоді як конкретизація забезпечує практичну спрямованість рекомендацій, їхню адаптацію до специфіки української реальності.

Графічний метод застосовується для наочного представлення результатів дослідження, динаміки показників та структурних співвідношень. Візуалізація даних через діаграми, графіки, схеми не тільки полегшує сприйняття складної інформації, але й дозволяє виявити приховані тренди, аномалії та закономірності, які можуть бути непомітними в масиві цифрових даних.

Серед емпіричних методів важливе місце посідає контент-аналіз документів для дослідження змісту нормативно-правових актів, які стосуються регламентації державного фінансового контролю та забезпечення економічної

безпеки. Систематичний аналіз законодавчих та підзаконних актів дозволяє виявити не лише формальні норми, але й колізії, прогалини, суперечності в правовому регулюванні, що можуть негативно впливати на ефективність контрольної діяльності.

Компаративний метод застосовується на регіональному та темпоральному рівнях, що дозволяє оцінити ефективність моделей державного фінансового контролю в різних країнах. Порівняльний аналіз може здійснюватися як синхронно (порівняння різних країн в один і той самий період часу), так і діахронно (аналіз змін у часі в одній країні або групі країн). Особливо цінним є компаративний метод *casestudy* для виокремлення специфічних ефектів процесу інституціоналізації та перспектив адаптації сучасних моделей у вітчизняних умовах. Детальне вивчення конкретних випадків дозволяє зрозуміти контекстуальні фактори успіху або невдачі певних реформ та механізмів контролю.

Нормативно-правовий метод дає можливість проаналізувати законодавчу базу державного фінансового контролю та забезпечення економічної безпеки. Цей метод передбачає не лише аналіз чинного законодавства, але й оцінку його відповідності міжнародним стандартам, виявлення потреби в удосконаленні нормативної бази.

Системний підхід становить фундаментальну методологічну основу дослідження, оскільки дозволяє розглядати державний фінансовий контроль та економічну безпеку не як набори окремих елементів, а як цілісні, складні й динамічні системи, що перебувають у постійній взаємодії. Суть системного підходу полягає в розумінні того, що властивості цілого не зводяться до простої суми властивостей його частин. Система має емерджентні якості, які виникають саме завдяки взаємодії елементів.

Державний фінансовий контроль розглядається як складна багаторівнева система, що включає інституційну підсистему, до якої входять Рахункова палата, Державна аудиторська служба, податкова та митна служби, Національний банк України, органи місцевого самоврядування з їхніми контрольними

повноваженнями. Кожен з цих суб'єктів має свою специфіку, повноваження, методи роботи, але лише їхня скоординована взаємодія забезпечує комплексність та всеохопність фінансового контролю.

Нормативна підсистема охоплює всю сукупність законодавства, нормативно-правових актів та стандартів, що регулюють фінансовий контроль. Ця підсистема визначає правове поле діяльності контролюючих органів, встановлює процедури, методики, критерії оцінки. Функціональна підсистема включає різні види контролю – попередній, поточний та наступний, а також різноманітні форми контрольної діяльності: ревізії, аудити, інспектування, моніторинг. Інформаційна підсистема охоплює всі системи збору, обробки та аналізу даних, що використовуються у фінансовому контролі, включаючи сучасні інформаційні технології, бази даних, аналітичні платформи.

Економічна безпека також розглядається як динамічна багаторівнева система, що складається з фінансової, виробничої, інвестиційної, продовольчої, енергетичної, соціальної та інноваційної безпеки, з відповідними індикаторами, пороговими значеннями, загрозами та механізмами забезпечення. Кожна складова економічної безпеки має свою специфіку, але всі вони взаємопов'язані. Наприклад, фінансова нестабільність може негативно вплинути на виробничий сектор, енергетичні проблеми можуть підірвати промисловість, а соціальна незахищеність населення може призвести до політичної нестабільності.

Системний підхід дозволяє аналізувати прямий та опосередкований вплив системи державного фінансового контролю на систему економічної безпеки. Прямий вплив проявляється через виявлення порушень, повернення незаконно використаних коштів, запобігання нецільовому витрачання ресурсів. Опосередкований вплив реалізується через створення атмосфери відповідальності, підвищення прозорості та підзвітності, формування довіри до державних інститутів, що в кінцевому підсумку сприяє залученню інвестицій та економічному розвитку.

Теоретичною основою системного підходу є загальна теорія систем Людвіга фон Берталанфі, яка дозволяє визначити складові елементи

досліджуваних об'єктів та зосередитися на їхніх взаємозв'язках. Берталанфі показав, що закони, які діють на рівні систем, мають універсальний характер і можуть застосовуватися до біологічних, технічних, соціальних систем. Теорія управління (кібернетика Норберта Вінера) надає інструменти для аналізу цілей системи державного фінансового контролю, механізмів регулювання та зворотного зв'язку. Особливо важливим є розуміння механізмів зворотного зв'язку – як інформація про результати контролю використовується для корекції діяльності як самої системи контролю, так і підконтрольних об'єктів.

Мережева теорія відкриває нові можливості для дослідження та візуалізації складних взаємозв'язків між різними елементами та суб'єктами системи. На відміну від традиційних ієрархічних моделей, мережевий підхід дозволяє побачити не лише вертикальні, але й горизонтальні зв'язки, неформальні канали взаємодії, приховані впливи та залежності.

У рамках мережевого підходу визначаються ключові актори – це суб'єкти державного фінансового контролю (контролюючі органи різних рівнів), об'єкти контролю (державні підприємства, бюджетні установи, отримувачі державної підтримки), елементи системи економічної безпеки (фінансовий, промисловий, аграрний, енергетичний сектори), а також міжнародні партнери та організації, що впливають на стандарти та практики контролю. Між цими акторами існують різноманітні зв'язки – інформаційні (обмін даними, звітність), фінансові (потoki коштів, бюджетне фінансування), нормативно-правові (регуляторний вплив), координаційні (узгодження дій, спільні заходи).

Мережевий аналіз дозволяє виявити ключових акторів за їхньою центральністю – тобто визначити, хто має найбільший вплив у системі, хто є ключовим посередником у передачі інформації або ресурсів. Ідентифікація критичних точок вразливості дозволяє виявити слабкі місця системи порушення функціонування яких може паралізувати всю систему або значну її частину.

Цей підхід є особливо цінним, оскільки традиційні лінійні методи часто не дають повного уявлення про всі взаємозв'язки в комплексній системі економічної безпеки та фінансового контролю. Мережева теорія дозволяє побачити систему

як живий організм, де кожен елемент впливає на інші, а загальний ефект залежить не стільки від потужності окремих вузлів, скільки від якості та інтенсивності зв'язків між ними.

Інституціональний підхід дозволяє розглянути досліджувану проблему в ширшому соціально-економічному та політичному контексті, враховуючи вплив формальних та неформальних правил, норм та організацій на функціонування системи державного фінансового контролю. Інституціоналізм виходить з того, що економічна поведінка визначається не лише раціональним розрахунком вигод і витрат, але й інституціональним середовищем – системою формальних правил (законів, регламентів) та неформальних норм (звичаїв, традицій, етичних стандартів).

У рамках інституціонального підходу здійснюється детальний аналіз формальних інститутів державного фінансового контролю – нормативно-правової бази, організаційних структур, процедур та механізмів контролю. Оцінюється їхня відповідність сучасним викликам економічній безпеці, ефективність у протидії корупції, здатність забезпечити раціональне використання державних ресурсів.

Особлива увага приділяється дослідженню неформальних інститутів – усталених практик, традицій, норм поведінки, корпоративної культури, що існують як в органах державного фінансового контролю, так і серед об'єктів контролю. Часто саме неформальні норми визначають реальну поведінку акторів. Наприклад, формально може існувати суворе антикорупційне законодавство, але якщо в суспільстві панує толерантність до корупції, якщо вона сприймається як норма, то формальні правила не будуть працювати.

Взаємодія формальних і неформальних інститутів може бути гармонійною, коли вони взаємно підсилюють одне одного, або конфліктною, коли неформальні норми суперечать формальним правилам. Аналіз цієї взаємодії дозволяє зрозуміти, чому певні реформи не дають очікуваного ефекту, чому нові закони не виконуються, чому система контролю може бути формально побудована за найкращими зразками, але не працювати на практиці.

Інституціональний підхід також передбачає аналіз інституціональних змін – процесів реформування, еволюції інститутів під впливом різних факторів. Виявляються інституціональні пастки – стійкі неефективні норми або практики, які самовідтворюються навіть коли всі розуміють їхню шкідливість. Наприклад, низький рівень довіри до контролюючих органів може бути інституціональною пасткою: через недовіру люди не співпрацюють з контролерами, це знижує ефективність контролю, що в свою чергу підриває довіру ще більше.

Теоретичною основою інституціонального підходу є теорія трансакційних витрат Рональда Коуза та Олівера Вільямсона. Ця теорія дозволяє проаналізувати витрати, пов'язані з функціонуванням системи державного фінансового контролю: витрати на пошук інформації, на укладання та забезпечення виконання контрактів, на моніторинг та контроль, на подолання опортуністичної поведінки. Мінімізація трансакційних витрат при збереженні ефективності контролю є важливим критерієм оптимальності системи.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дослідження здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних засад державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України.

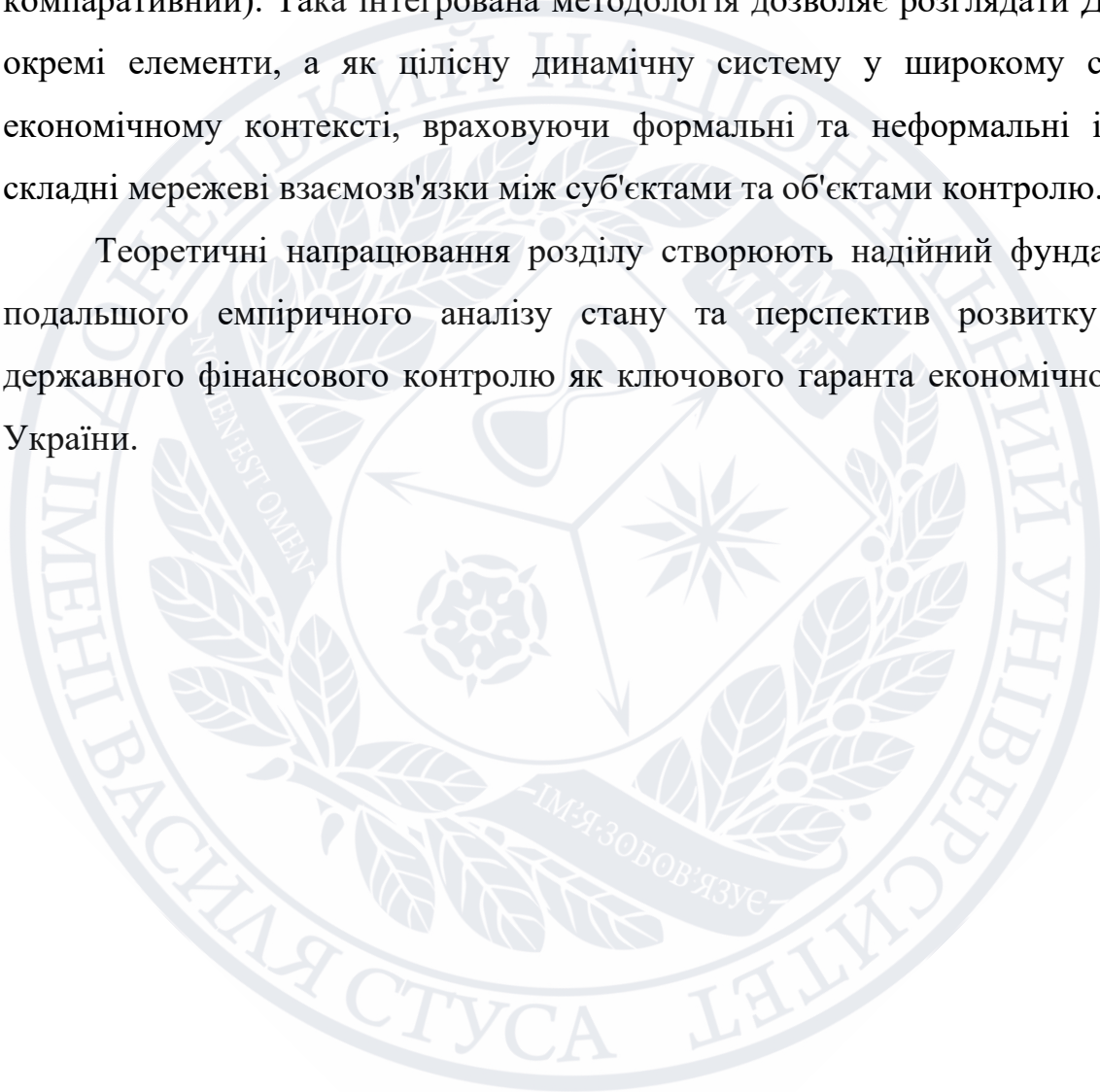
На основі критичного опрацювання наукових праць вітчизняних учених сформульовано власне визначення державного фінансового контролю як комплексної, багатовекторної та динамічної системи заходів органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованої на забезпечення фінансової безпеки держави через управління та моніторинг публічних фінансів і державного майна. Доведено, що в умовах воєнного стану та обмеженості ресурсів роль ДФК зростає багаторазово, перетворюючись із суто адміністративного механізму на стратегічний інструмент захисту національних економічних інтересів.

Систематизовано функції державного фінансового контролю (превентивна, аналітична, контрольна, санкційна, інформаційна) та здійснено

його класифікацію за формами здійснення, часом проведення, характером взаємовідносин і джерелами інформації. Доведено, що ефективність ДФК досягається через взаємозв'язок та злагоджену реалізацію всіх цих компонентів.

Обґрунтовано методологічну основу дослідження, що поєднує системний, мережевий та інституціональний підходи у комплексі із загальнонауковими методами (діалектичний, аналіз та синтез, індукція та дедукція, історичний, компаративний). Така інтегрована методологія дозволяє розглядати ДФК не як окремі елементи, а як цілісну динамічну систему у широкому соціально-економічному контексті, враховуючи формальні та неформальні інститути, складні мережеві взаємозв'язки між суб'єктами та об'єктами контролю.

Теоретичні напрацювання розділу створюють надійний фундамент для подальшого емпіричного аналізу стану та перспектив розвитку системи державного фінансового контролю як ключового гаранта економічної безпеки України.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1. Інституційна структура суб'єктів державного фінансового контролю в Україні

Ефективність державного фінансового контролю безпосередньо залежить від чіткості побудови інституційної структури контролюючих органів та злагодженості їхньої взаємодії. Система ДФК в Україні формувалася поетапно, зазнаючи численних реорганізацій, особливо інтенсивних після 2014 року в контексті євроінтеграції. В умовах повномасштабної війни роль інституцій контролю значно зросла, адже вони стали гарантом цільового використання обмежених бюджетних ресурсів та міжнародної допомоги.

Інституційну структуру державного фінансового контролю доцільно класифікувати за характером взаємовідносин між суб'єктом і об'єктом контролю. Зовнішній контроль здійснюється органами, незалежними від об'єктів перевірки, насамперед Рахунковою палатою України, що діє від імені Верховної Ради. Внутрішній контроль реалізується в межах виконавчої влади через Державну аудиторську службу, податкові та митні органи. Додатково функціонують спеціалізовані органи: Національний банк України здійснює нагляд у фінансовій сфері, а міністерства провадять відомчий контроль щодо підпорядкованих установ [47; 49, с. 155-156; 60, с. 625].

Для всебічного розуміння інституційної основи державного фінансового контролю та його вирішальної ролі в забезпеченні економічної безпеки України, розглянемо детальніше ключових суб'єктів контролю, їхні повноваження та місце в загальній структурі (табл. 2.1).

Згідно з табл. 2.1, інституційна структура державного фінансового контролю в Україні є багаторівневою та диференційованою, що є необхідною передумовою для захисту економічної безпеки.

Таблиця 2.1

Основні суб'єкти державного фінансового контролю в Україні

Орган	Тип контролю	Підпорядкування	Ключові функції
Рахункова палата	Зовнішній	Верховна Рада	Парламентський контроль за виконанням бюджету; аудит міжнародної допомоги
Державна аудиторська служба	Внутрішній	КМУ через Мінфін	Ревізії, аудити, контроль закупівель
Державна податкова служба	Спеціалізований	КМУ через Мінфін	Контроль податкового законодавства
Державна митна служба	Спеціалізований	КМУ через Мінфін	Контроль митних платежів, боротьба з контрабандою
Національний банк	Спеціалізований	Незалежний орган	Банківський нагляд, валютний контроль

Джерело: складено автором на основі [47; 49, с. 155; 50; 52; 60, с. 625]

Ця інституційна структура охоплює зовнішній парламентський контроль з боку Рахункової палати (аудит бюджету та міжнародної допомоги), внутрішній аудит (Державна аудиторська служба), а також спеціалізований нагляд, здійснюваний Податковою та Митною службами (контроль доходів, боротьба з контрабандою) та Національним банком (банківський, валютний контроль). Такий розподіл функцій та підпорядкування забезпечує комплексний нагляд за всіма сегментами публічних фінансів, що сукупно формує надійний фінансовий щит держави.

В ієрархічному та розподіленому механізмі особливе значення для забезпечення прозорості та підзвітності публічних фінансів має зовнішній фінансовий контроль, що виступає незалежним інструментом оцінки ефективності державного управління. Тому для подальшого аналізу ролі ДФК у протидії фінансовим загрозам необхідно детальніше дослідити повноваження саме того суб'єкта, який забезпечує найвищий рівень незалежності у системі.

Рахункова палата займає особливе місце як конституційно визначений орган парламентського контролю. Відповідно до статті 98 Конституції України, вона здійснює контроль за надходженням і використанням коштів Державного бюджету від імені Верховної Ради [31; 47].

У грудні 2024 року набрав чинності Закон № 4042-IX, який суттєво розширив повноваження Палати. Контроль поширено на державні підприємства, міжнародну фінансову допомогу, фонди соціального страхування та консолідовану звітність суб'єктів держсектору. Ці зміни розроблялися за участі міжнародних експертів ЄС, програми SIGMA та USAID, що свідчить про європейський вектор реформування [47; 54; 57].

Палата складається з дев'яти членів, які призначаються Верховною Радою на конкурсній основі строком на шість років. З 10 січня 2024 року її очолює Ольга Піщанська. Територіально Рахункова палата представлена вісьма регіональними управліннями, що дозволяє охопити всю територію держави [47; 48; 57].

До основних повноважень належить здійснення фінансового аудиту та аудиту ефективності. Якщо фінансовий аудит перевіряє достовірність звітності та законність операцій, то аудит ефективності оцінює економність і результативність використання державних ресурсів. Палата регулярно інформує Верховну Раду та Президента, подає висновки щодо проєкту та виконання Державного бюджету [47; 56; 57].

У 2024 році Рахункова палата затвердила амбітний план на 2025 рік, який охоплює аудити військових споруд, природоохоронних об'єктів, поквартальний аналіз виконання бюджету та контроль за можливістю українських дітей у Європі здобувати українську освіту [57].

Таким чином, Рахункова палата як орган зовнішнього незалежного контролю реалізує свою функцію через стратегічне планування аудитів, що охоплюють найбільш критичні сфери державного управління та фінансів, включаючи військові та соціальні видатки. Однак, повноцінна економічна безпека не може бути забезпечена лише зовнішнім контролем. Наступним

ключовим елементом системи є внутрішній фінансовий аудит, який відповідає за операційний рівень контролю в системі виконавчої влади, зосереджуючись на перевірці ефективності використання коштів безпосередньо розпорядниками. Цю функцію виконує Державна аудиторська служба України.

Держаудитслужба є центральним органом виконавчої влади, що координується через Міністра фінансів. Створена у 2015 році як правонаступник Державної фінансової інспекції, вона змінила філософію контролю – від суто каральної функції до превентивної та аналітичної діяльності [49, с. 155; 50].

Організаційна структура включає центральний апарат у Києві та п'ять міжрегіональних офісів: Північний, Південний, Західний, Східний та Центральний. З 2023 року службу очолює Алла Басалаєва, яка активно впроваджує реформи для посилення контролю за оборонними видатками [49, с. 155; 59, с. 152].

Держаудитслужба реалізує контроль через чотири основні види заходів: державний фінансовий аудит, інспектування (ревізії), перевірку державних закупівель та моніторинг закупівель через систему Prozorro [49, с. 156; 52].

Результати діяльності вражають своїм масштабом. У 2023 році служба провела 13,5 тисячі перевірочних заходів і охопила ресурси на суму 1,76 трлн грн (33,9% ВВП), виявивши понад 200 млрд грн втрат. У 2024 році, незважаючи на скорочення штату майже на 19%, вдалося охопити контролем 3,6 трильйона гривень – удвічі більше, ніж торік. Загальний обсяг виявлених втрат становив понад 41 млрд грн, з яких відшкодовано 6,2 млрд грн [5, 62, 70].

Для глибшого розуміння масштабу та ефективності контрольно-ревізійної роботи Держаудитслужби, особливо в умовах воєнного стану та адаптації до нових викликів, розглянемо детальніше ключові показники її діяльності, їхню динаміку та результативність у загальній структурі забезпечення фінансового контролю (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка контрольно-ревізійної роботи Держаудитслужби у 2020-2024 роках

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Кількість ревізій, шт	917	>1000	446	713	749
Кількість перевірок закупівель, шт	122	528	587	395	400
Виявлені фінансові порушення (млрд грн)	154,4	14,7	99,8	211	41,2
Незаконні, нецільові витрати та недостачі (млрд грн)	2,8	8,9	39	76,8	9,6
Відшкодовані фінансові порушення (млрд грн)	1,1	77,5	1,1	6,4	6,2
Кількість переданих матеріалів у правоохоронні органи, шт	678	921	707	952	1000
Кількість досудових розслідувань, шт	369	512	265	422	425
Надані пропозиції щодо санкцій, шт	447	335	164	190	174
Прийняті управлінські рішення, шт	826	801	504	847	708

Джерело: побудовано автором на основі [24; 25; 26; 27; 5; 62; 70]

З табл. 2.2 видно, що діяльність Держаудитслужби зазнала суттєвих змін, відображаючи як адаптацію до воєнних умов, так і посилення уваги до ризикових сфер. Зокрема, після очікуваного падіння кількісних показників, як-от кількість ревізій (446 у 2022 р.), простежується їхнє стійке відновлення, тоді як кількість перевірок закупівель зросла вже на початку війни (587 у 2022 р.), що свідчить про зміщення фокусу на найбільш вразливі для фінансових зловживань сфери. Водночас, спостерігається інтенсифікація реакції: кількість переданих матеріалів у правоохоронні органи має стійку тенденцію до зростання, досягнувши 1000 справ у 2024 році. Ця тенденція до зростання правового реагування набуває особливої значущості, якщо розглянути її у графічному вигляді, що ілюструє чітку взаємозалежність між виявленням порушень та реакцією на них (рис. 2.1).

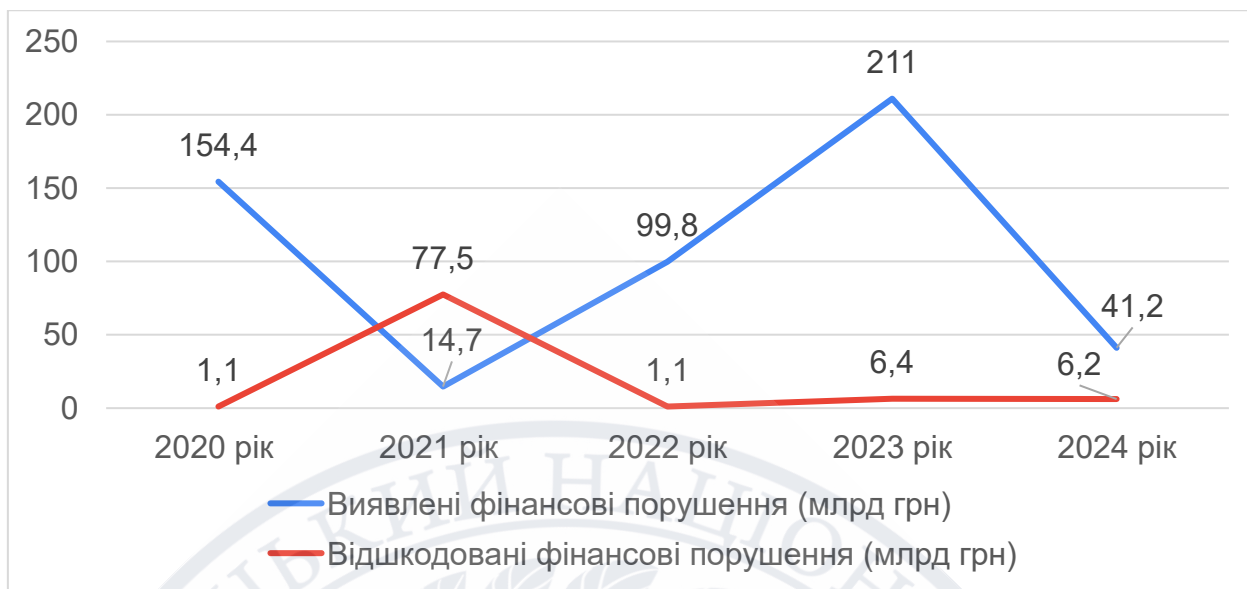

Рис. 2.1. Динаміка виявлених фінансових порушень та відшкодування

Джерело: побудовано автором на основі [24-27]

З рис. 2.1 видно, що діяльність Держаудитслужби характеризується значним дисбалансом між виявленими та відшкодованими фінансовими порушеннями. Виявлені порушення досягли безпрецедентного піку у 2023 році (211 млрд грн), що свідчить про ефективну ідентифікацію загроз та масштаби зловживань в умовах війни. Однак, обсяг відшкодованих коштів залишається критично низьким (наприклад, 6,4 млрд грн у 2023 році, незважаючи на пік виявлень). Такий величезний розрив між 211 млрд грн виявлених та 6,4 млрд грн повернутих коштів є ключовою системною слабкістю механізму ДФК, оскільки ефективне виявлення втрат не корелюється з їхнім ефективним поверненням до бюджету, що знижує загальний внесок служби у зміцнення економічної безпеки держави.

Важливою новацією стало посилення кримінальної відповідальності за перешкоджання роботі аудиторів. У 2023 році введено кримінальну відповідальність за недопуск державних аудиторів до перевірок, що змінило ситуацію на місцях. Раніше працівників служби 30 разів не допускали до контрольних заходів у 2022 році і 12 разів у 2023 році [62; 65].

Особливу увагу Держаудитслужба приділяє контролю за оборонними видатками. З початку повномасштабної війни служба виявила зловживань

недобросовісних виробників озброєння на 6 мільярдів гривень. Голова служби наголошує, що контроль у сфері оборони є абсолютним пріоритетом, адже кожна гривня має йти на захист держави [5; 28].

Таким чином, Держаудитслужба виконує життєво важливу функцію внутрішнього контролю за витратною частиною бюджету, активно працюючи над запобіганням фінансовим зловживанням і підвищуючи підзвітність у найчутливіших сферах, включаючи оборонні закупівлі. Однак економічна безпека держави залежить не лише від ефективного контролю за видатками, а й від надійності наповнення державного бюджету. У цьому контексті ключову роль відіграють спеціалізовані органи фінансового контролю, які відповідають за адміністрування доходів і захист економічного кордону.

Державна податкова та Державна митна служби утворені у 2019 році шляхом реорганізації Державної фіскальної служби. Обидві підпорядковуються Кабінету Міністрів через Міністра фінансів [38; 46].

Державна податкова служба адмініструє податки, збори та платежі, контролює дотримання податкового законодавства, бореться з ухиленням від оподаткування. У 2024 році ДПС забезпечила надходження до зведеного бюджету 1 трлн 923,9 млрд грн, що на 2,9% перевищує показник 2023 року. Податківці виявили понад 500 конвертаційних центрів, які обслуговували понад 8 тисяч підприємств та «обіляли» близько 4,7 млрд грн щомісяця [16; 46].

Державна митна служба здійснює контроль за переміщенням товарів через кордон, справляє митні платежі, бореться з контрабандою. У 2024 році ДМС забезпечила надходження 440,9 млрд грн митних платежів (на 11% більше, ніж у 2023 році), що склало близько 23% від загальних податкових надходжень. Митники запобігли 15 234 спробам незаконного переміщення товарів вартістю понад 5 млрд грн [38].

Таким чином, податкова та митна служби виконують ключову функцію спеціалізованого контролю, забезпечуючи надійність доходної частини бюджету та захист економічного кордону від фіскальних злочинів. Однак, крім контролю за рухом державних фінансів та товарів, надзвичайно важливим для

макроекономічної стабільності та протидії фінансовим загрозам є нагляд за банківською та валютною сферами. Цей сектор потребує високої незалежності та спеціалізованого регулювання, що відносить його до повноважень центрального банку. Національний банк України як центральний банк держави здійснює банківський нагляд, валютний контроль, нагляд за платіжними системами та фінансовий моніторинг з метою протидії відмиванню злочинних доходів [30, с. 8].

В умовах війни НБУ відіграє критичну роль у забезпеченні фінансової стабільності. Станом на 1 січня 2025 року в Україні функціонувало 63 банки, золотовалютні резерви становили 43,8 млрд доларів США. НБУ посилив вимоги до ідентифікації клієнтів, моніторингу підозрілих операцій, що дозволило виявити численні спроби використання фінансової системи для незаконних цілей [39].

Таким чином, інституційна структура державного фінансового контролю в Україні являє собою багаторівневу та складну систему, що динамічно адаптується до викликів євроінтеграції та воєнного стану, відіграючи критичну роль у забезпеченні економічної безпеки. Ця система чітко диференційована, де кожен суб'єкт виконує свою унікальну функцію, що охоплює як зовнішній нагляд, так і внутрішній та спеціалізований контроль.

2.2. Правове регулювання державного фінансового контролю та його вплив на економічну безпеку

Правове регулювання державного фінансового контролю формує нормативний каркас, який визначає повноваження контролюючих органів, процедури проведення перевірок, відповідальність за порушення та механізми захисту державних фінансових інтересів. Якість правової бази безпосередньо впливає на ефективність контрольної діяльності та, як наслідок, на рівень економічної безпеки держави. В умовах воєнного стану, коли ризики фінансових порушень зростають, а обсяги міжнародної допомоги збільшуються, питання правового забезпечення ДФК набуває особливої актуальності.

Для структурованого розуміння нормативної основи, що визначає функціонування суб'єктів ДФК, розглянемо ієрархію правових актів у цій сфері, що відображає їхній рівень, сферу регулювання та актуальність змін, необхідних для ефективної контрольної діяльності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Ієрархія правових актів у сфері державного фінансового контролю

Рівень	Нормативний акт	Сфера регулювання	Дата прийняття
Конституційний	Конституція України (ст. 98, 116)	Засади парламентського контролю	28.06.1996
Законодавчий	Закон № 2939-ХІІ	Основні засади ДФК	26.01.1993
Законодавчий	Закон № 576-VIII	Організація Рахункової палати	02.07.2015 (ред. 19.12.2024)
Законодавчий	Бюджетний кодекс	Контроль у бюджетній сфері	08.07.2010
Законодавчий	Податковий/Митний кодекси	Фіскальний контроль	02.12.2010/ 13.03.2012
Підзаконний	Постанова КМУ № 43	Положення про ДАСУ	03.02.2016
Підзаконний	Постанова КМУ № 561	ДФК в умовах воєнного стану	07.05.2022

Джерело: складено автором на основі [31; 47; 50; 51; 52; 56; 57]

З табл. 2.3 видно, що правову основу державного фінансового контролю в Україні становить ієрархічна система нормативно-правових актів. На вершині цієї піраміди знаходиться Конституція України [31], яка в статті 98 закріплює повноваження Рахункової палати здійснювати контроль за надходженням і використанням коштів Державного бюджету від імені Верховної Ради. Стаття 116 Конституції визначає, що до повноважень Кабінету Міністрів належить забезпечення виконання Конституції і законів України, що створює правові підстави для функціонування органів виконавчої влади у сфері фінансового контролю.

Базовим спеціальним законом є Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року

№ 2939-XII [56]. Попри численні зміни та доповнення, цей закон залишається головним нормативним актом, що регулює діяльність органів державного фінансового контролю. Закон визначає поняття державного фінансового аудиту, інспектування, закріплює основні функції та повноваження контролюючих органів.

Згідно зі статтею 2 цього Закону, державний фінансовий контроль забезпечується через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки та моніторингу закупівель. Державний фінансовий аудит визначається як різновид контролю, що полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

Закон України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року № 576-VIII (в редакції від 19 грудня 2024 року) детально регулює організацію, повноваження та процедури діяльності вищого органу аудиту [57]. Реформа 2024 року суттєво розширила компетенцію Палати, поширивши контроль на державні підприємства, міжнародну допомогу, фонди соціального страхування. Закон закріплює принципи незалежності, об'єктивності, гласності діяльності Рахункової палати, що відповідає міжнародним стандартам ISSAI.

Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI встановлює правові засади функціонування бюджетної системи, визначає повноваження учасників бюджетного процесу, регламентує контроль за дотриманням бюджетного законодавства [4]. Кодекс розмежовує повноваження органів зовнішнього (Рахункова палата) та внутрішнього (Держаудитслужба) контролю у бюджетній сфері.

Податковий кодекс України [46] та Митний кодекс України [38] регулюють відповідно податковий і митний контроль, визначають повноваження ДПС та ДМС, процедури проведення перевірок, відповідальність за порушення податкового та митного законодавства.

Підзаконні нормативні акти конкретизують процедури здійснення контролю. Особливе значення має Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 року № 43 «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» [50], яка визначає статус, завдання, функції та повноваження Держаудитслужби.

В умовах воєнного стану прийнято Постанову КМУ від 7 травня 2022 року № 561 «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» [51], яка адаптувала процедури контрольних заходів до воєнних реалій: скориговано терміни проведення перевірок, дозволено використання як паперових, так і електронних документів, що підвищило оперативність контролю.

Попри розгалужену систему нормативно-правових актів, правове регулювання ДФК в Україні має низку системних недоліків, що знижують ефективність контрольної діяльності та негативно впливають на економічну безпеку.

Головною проблемою правового регулювання державного фінансового контролю є відсутність єдиного кодифікованого закону. Базовий Закон № 2939-ХІІ, прийнятий ще у 1993 році, зазнав численних змін, втратив внутрішню логіку та не відповідає сучасним викликам, що, попри зростання обсягів виявлених порушень, призводить до неефективності чинної системи ДФК. Ця фрагментарність правового поля посилюється тим, що законодавчо не закріплено єдині принципи здійснення державного фінансового контролю. Хоча базовий закон містить окремі норми, комплексного визначення принципів незалежності, об'єктивності, гласності та професійності немає, що створює простір для різного тлумачення вимог до контрольної діяльності різними органами.

Не менш важливим є те, що недостатньо врегульовано питання координації та взаємодії між різними суб'єктами контролю. Закон містить лише загальну норму про координацію (стаття 7), але механізми такої взаємодії не

деталізовані, що призводить до дублювання функцій та проведення паралельних перевірок одних і тих самих об'єктів різними органами.

Крім того, існує проблема слабого врегулювання правового статусу об'єктів контролю та гарантій захисту їхніх прав. Відсутні чіткі процедури оскарження дій контролюючих органів, строки розгляду скарг, а також механізми відшкодування збитків у разі неправомірних дій аудиторів.

Нарешті, недостатньо врегульовано питання відповідальності за порушення, виявлені під час контрольних заходів. Хоча законодавство передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність, механізми реального стягнення завданих збитків є неефективними, про що свідчить низький рівень відшкодування виявлених порушень (близько 15%).

Якість правового регулювання державного фінансового контролю має безпосередній вплив на економічну безпеку держави, що проявляється через низку взаємопов'язаних механізмів. Насамперед, чітке правове регулювання забезпечує законність використання бюджетних коштів. Ясно визначені процедури контролю та відповідальність створюють правовий бар'єр проти корупції та нецільового використання державних ресурсів. Наприклад, статистика Держаудитслужби за 2022–2024 роки, де виявлено фінансових порушень на суму понад 350 млрд грн, підкреслює, що ефективна правова база є ключовим інструментом для мінімізації цих втрат (близько 7% ВВП).

Крім того, правове поле сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів. Законодавче закріплення аудиту ефективності стимулює розпорядників коштів до більш раціонального та економного управління. Це особливо важливо в умовах обмеженості бюджетних коштів та потреби у максимально цільовому використанні ресурсів під час війни.

В той же час, прозора система правового регулювання є ключовим фактором зміцнення довіри міжнародних партнерів та інвесторів. Наявність зрозумілої та гармонізованої з міжнародними стандартами системи контролю є важливим сигналом для донорів. Реформа Рахункової палати 2024 року,

проведена за участі експертів ЄС, SIGMA та USAID, є прямим прикладом кроків, спрямованих на посилення цієї довіри.

Нарешті, правове регулювання контролю є необхідним для запобігання та нейтралізації загроз бюджетній безпеці. Контроль за податковими надходженнями, митними платежами та державним боргом дозволяє своєчасно виявляти та усувати загрози недонадходження доходів, несанкціонованого зростання видатків чи критичного збільшення боргового навантаження, забезпечуючи макроекономічну стійкість.

Євроінтеграційний курс України вимагає послідовного приведення національного законодавства у відповідність з правовим надбанням Європейського Союзу у сфері публічних фінансів та фінансового контролю (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Основні міжнародні стандарти, які імплементуються в систему ДФК України

Стандарт/ Документ	Рік/ Орган	Ключова сфера регулювання	Результат імплементатії в Україні
Лімська декларація керівних принципів контролю	1977 (INTOSAI)	Основоположні принципи діяльності вищих органів аудиту (незалежність, об'єктивність, професійність).	Рахункова палата України (член INTOSAI з 1994 р.) зобов'язана дотримуватися цих засад.
Міжнародні стандарти вищих органів аудиту (ISSAI)	INTOSAI	Організаційні принципи та вимоги до проведення різних видів аудиту.	Реформа Рахункової палати (2024 р.) спрямована на повну імплементатію ISSAI для підвищення якості зовнішнього контролю.
Директиви ЄС щодо публічних закупівель (2014/24/ЄС, 2014/25/ЄС)	ЄС	Регулювання процедур закупівель у державному секторі (прозорість, конкуренція).	Успішна імплементатія через Закон «Про публічні закупівлі» (№ 922-VIII) та систему Prozorro.
Стандарти фінансового управління та контролю в державному секторі (PIFC)	ЄС	Рамкова модель для організації внутрішнього контролю та аудиту в органах держуправління.	Курс на розбудову системи внутрішнього аудиту відповідно до цих стандартів (зокрема, Постанова КМУ № 1001).

Джерело: складено автором на основі [40; 52; 60; 63; 17; 69]

Імплементація цих стандартів забезпечує прозорість, підзвітність та ефективність використання державних ресурсів. Для систематизованого розуміння цього процесу гармонізації та визначення конкретних напрямів реформування, розглянемо основні міжнародні та європейські стандарти, які є обов'язковими до імплементації в українську систему державного фінансового контролю. Процес гармонізації є поступовим та вимагає не лише внесення змін до законодавства, але й зміни організаційної культури, підвищення кваліфікації персоналу, створення відповідної інфраструктури.

На основі аналізу недоліків чинного законодавства та міжнародного досвіду можна визначити пріоритетні напрями вдосконалення правового регулювання державного фінансового контролю в Україні.

Ключовим кроком є прийняття нового базового Закону України «Про державний фінансовий контроль», який має комплексно врегулювати всі аспекти контрольної діяльності та замінити застарілий Закон № 2939-ХІІ. Новий закон повинен чітко визначити термінологію, закріпити принципи ДФК (незалежність, об'єктивність, професійність), розмежувати повноваження між зовнішнім і внутрішнім контролем, а також деталізувати процедури, гарантії прав об'єктів контролю, механізми координації та відповідальності за порушення, включаючи механізми відшкодування збитків.

Ці законодавчі зміни мають бути доповнені законодавчим закріпленням обов'язковості внутрішнього аудиту для всіх розпорядників бюджетних коштів. Оскільки чинна Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 28.09.2011 «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту» регулює лише окремі аспекти внутрішнього контролю, необхідне прийняття спеціального закону про державний внутрішній фінансовий контроль [52]. Такий акт має врегулювати управління ризиками та чітко визначити відповідальність керівників за організацію внутрішнього контролю, забезпечуючи системність цього напрямку.

Водночас, для підвищення ефективності реагування необхідне посилення правової відповідальності за фінансові правопорушення. Це передбачає

розширення складів адміністративних та кримінальних правопорушень, підвищення розмірів санкцій, а також запровадження механізмів автоматичного стягнення штрафів та відшкодування збитків без тривалих судових процедур. Успішний досвід введення кримінальної відповідальності за перешкоджання аудиторам у 2023 році може бути поширений на інші види фінансових порушень.

Крім інституційних та відповідальних аспектів, стратегічне значення має законодавче врегулювання використання інноваційних технологій у фінансовому контролі. Впровадження інструментів BigData, штучного інтелекту та блокчейну вимагає відповідного правового забезпечення, що включає легалізацію електронних доказів, процедур автоматичного аналізу даних та захисту персональних даних. Це забезпечить перехід від періодичних перевірок до постійного автоматичного моніторингу.

Як фінальний та комплексний напрям, усі ці зміни повинні супроводжуватися гармонізацією національного законодавства з правом ЄС. Це передбачає повну імплементацію директив ЄС щодо бюджетного менеджменту, внутрішнього контролю, боротьби з шахрайством та відмиванням коштів, що є ключовим завданням для подальшого зміцнення системи ДФК та її інтеграції у європейський простір.

Таким чином, правове регулювання ДФК в Україні, попри ієрархічну структуру, є фрагментованим через застарілий базовий закон, що спричиняє відсутність єдиних принципів, недостатню координацію та критично низький рівень відшкодування порушень (близько 15%). Ці системні недоліки прямо знижують рівень економічної безпеки. Для підвищення ефективності та довіри міжнародних партнерів пріоритетами реформування є: прийняття нового кодифікованого закону про ДФК, законодавче закріплення внутрішнього аудиту, посилення відповідальності та гармонізація з європейськими стандартами ISSAI і директивами ЄС.

2.3. Аналіз загроз бюджетній безпеці та роль державного фінансового контролю в їх нейтралізації

Бюджетна безпека як складова економічної безпеки держави характеризує здатність бюджетної системи забезпечувати фінансування життєво важливих потреб суспільства навіть за умов дії несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів. В умовах повномасштабної війни бюджетна безпека України піддається безпрецедентному тиску, оскільки держава змушена одночасно фінансувати оборону, підтримувати соціальні стандарти та закладати основи для майбутнього відновлення. Державний фінансовий контроль у таких умовах перетворюється з рутинної управлінської функції на критично важливий механізм збереження фінансової стійкості та забезпечення національної безпеки.

Аналіз експертних оцінок та статистичних даних дозволяє виокремити кілька груп загроз бюджетній безпеці України, які набули особливої гостроти з початку повномасштабної війни (табл. 2.5).

Як видно з табл. 2.5, деструктивний вплив воєнних дій проявляється у фізичних руйнуваннях виробничих фондів та критичної інфраструктури, що негайно призводить до скорочення податкової бази та зменшення надходжень до бюджету, одночасно створюючи додаткові витрати на відновлення. Цей макроекономічний шок посилюється критичною нестачею фінансових ресурсів, оскільки надмірне навантаження через безпрецедентні оборонні видатки спричиняє обмеження ресурсів для інших соціальних статей та необхідність зовнішнього фінансування.

Такий тиск призводить до зростання державного боргу через накопичення боргових зобов'язань для покриття дефіциту, що створює майбутні значні видатки на обслуговування боргу і знижує бюджетну стійкість у довгостроковій перспективі. Паралельно діє податкова безпека та тіньова економіка, де ухилення від оподаткування та діяльність конвертаційних центрів призводять до недонадходження податків до бюджету, підриву фіскальної дисципліни та деформації конкурентного середовища. Нарешті, системною проблемою є корупція та неефективне використання ресурсів, що проявляється у

зловживаннях при закупівлях та розкраданні коштів, спричиняючи пряме зменшення доступних ресурсів для критично важливих потреб і підрив довіри до державних інституцій.

Таблиця 2.5

Класифікація загроз бюджетній безпеці в умовах воєнного стану

Група загроз	Характеристика загрози	Вплив на бюджет
Деструктивний вплив воєнних дій	Фізичні руйнування виробничих фондів, об'єктів інфраструктури та енергетичних об'єктів.	Скорочення податкової бази, зменшення надходжень до бюджету, додаткові витрати на відновлення.
Критична нестача фінансових ресурсів	Надмірне навантаження на бюджет через безпрецедентні оборонні видатки.	Обмеження ресурсів для інших статей видатків, необхідність зовнішнього фінансування.
Зростання державного боргу	Накопичення боргових зобов'язань для покриття дефіциту.	Майбутні значні видатки на обслуговування боргу, зниження бюджетної стійкості у довгостроковій перспективі.
Податкова безпека та тіньова економіка	Ухилення від оподаткування (зростання податкового боргу), діяльність конвертаційних центрів.	Недонадходження податків до бюджету, підрив фіскальної дисципліни, деформація конкурентного середовища.
Корупція та неефективне використання ресурсів	Зловживання в закупівлях, розкрадання коштів, неефективне використання міжнародної допомоги.	Пряме зменшення доступних ресурсів для критично важливих потреб, підрив довіри до державних інституцій.

Джерело: складено автором на основі [1 с. 39; 16; 59, с. 152; 61, с. 153]

Щоб перейти від класифікації загроз до оцінки їхнього реального фіскального впливу та результативності системи державного фінансового контролю у протидії цим ризикам, необхідно проаналізувати динаміку ключових макрофінансових показників у співвідношенні з операційними результатами контролюючих органів. Такий синтез дозволяє кількісно виміряти масштаби дисбалансу та зусилля ДФК щодо збереження бюджетної безпеки (табл 2.6).

Таблиця 2.6

**Динаміка виконання державного бюджету України та результативність ДФК
(2020-2024 роки)**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024/2020, %
Доходи держбюджету, млрд грн	1076,0	1296,9	1787,4	2672,5	3123,5	+190
Видатки держбюджету, млрд грн	1293,1	1491,2	2705,4	4015,9	4488,9	+247
Дефіцит держбюджету, млрд грн	-217,1	-194,3	-918,0	-1343,4	-1365,4	+529
Виявлені ДАСУ порушення, млрд грн	154,4	14,7	99,8	211,0	41,2	-275
Відшкодовані порушення, млрд грн	1,1	77,5	1,1	6,4	6,2	+464
Податковий борг, млрд грн	105,0	105,7	145,0	139,0	175,7	+67

Джерело: складено автором на основі [19 - 27; 46]

Аналіз табл. 2.6 ілюструє безпрецедентний фіскальний тиск, спричинений повномасштабною війною, та паралельно відображає результативність ключових суб'єктів державного фінансового контролю в особі Державної аудиторської служби України (ДАСУ). Насамперед, макрофінансова динаміка свідчить про критичне погіршення фінансової стійкості: видатки зросли на +247% (до 4488,9 млрд грн у 2024 р.), випереджаючи зростання доходів (+190%). Це призвело до критичного зростання дефіциту на +529% за період, сягнувши 1365,4 млрд грн у 2024 році, що підкреслює глибоку залежність бюджету від зовнішніх запозичень і підтверджує системну загрозу бюджетній безпеці.

Поряд із цим, динаміка контрольних показників демонструє високу волатильність та значні виклики. Показник виявлених порушень ДАСУ був нерівномірним, але досяг піку у 2023 році (211,0 млрд грн), що, ймовірно,

пов'язано з посиленням контролю за великими обсягами воєнних закупівель. Водночас, фінансова дисципліна різко погіршилася: податковий борг зріс на +67%, досягнувши 175,7 млрд грн у 2024 році, що є прямим наслідком впливу війни та підриву фінансової стійкості.

Нарешті, ключовою системною проблемою є низька ефективність реагування. Хоча відшкодовані порушення зросли загалом на +464%, у зіставленні з обсягом виявлених втрат частка повернення є критично низькою: у піковий 2023 рік виявлено 211,0 млрд грн, але відшкодовано лише 6,4 млрд грн (близько 3,1%). Це свідчить про низьку спроможність системи ДФК до реальної нейтралізації загроз та відновлення активів, що вимагає негайної структурної реформи механізмів стягнення коштів.

Незважаючи на те, що кількісний аналіз табл. 2.6 чітко засвідчив критично низьку ефективність механізмів відшкодування виявлених втрат (лише близько 3,1% у піковому 2023 році), критична роль державного фінансового контролю у протидії загрозам не вичерпується лише кінцевим фінансовим результатом. Для повного розуміння внеску системи у збереження бюджетної безпеки та формування довіри міжнародних партнерів необхідно детально розглянути якісний аспект її роботи.

Державний фінансовий контроль виконує кілька критично важливих функцій у нейтралізації загроз бюджетній безпеці. Аналіз практики 2022-2024 років дозволяє виокремити найбільш ефективні напрями контрольної діяльності.

Превентивна функція реалізується через попередній контроль за прийняттям управлінських рішень, планування бюджетних видатків, експертизу проєктів закупівель. Система автоматичного моніторингу закупівель через Prozorro з використанням індикаторів ризику дозволяє виявляти потенційні порушення ще до укладення договорів. У 2024 році Держаудитслужба провела понад 400 перевірок закупівель, більшість з яких були ініційовані саме на основі автоматичних індикаторів ризику.

Детективна функція спрямована на виявлення вже скоєних порушень через проведення ревізій, аудитів, інспектувань. У 2024 році Держаудитслужба

провела 749 ревізій, охопивши контролем фінансові та матеріальні ресурси на суму 3,6 трлн грн [70], що вдвічі перевищує показник 2023 року. Виявлено порушень на загальну суму 41,2 млрд грн, що свідчить про масштаби неефективного використання державних ресурсів.

Правовідновлювальна функція забезпечується через механізми відшкодування завданих державі збитків, притягнення винних до відповідальності. У 2024 році відшкодовано 6,2 млрд грн виявлених порушень, що становить близько 15% від загального обсягу порушень [5]. Хоча цей показник суттєво зріс порівняно з 1% у 2022 році, він залишається недостатнім, що вимагає посилення механізмів примусового стягнення.

Аналітична функція реалізується через систематичний аналіз виявлених порушень, виявлення системних проблем, розробку рекомендацій щодо вдосконалення управління державними фінансами. Держаудитслужба у своїх звітах не лише констатує порушення, але й аналізує їх причини, пропонує заходи для запобігання подібним випадкам у майбутньому.

Інформаційна функція полягає у забезпеченні прозорості використання державних коштів, інформуванні суспільства, органів влади, міжнародних партнерів про результати контрольної діяльності. Публічні звіти Рахункової палати, Держаудитслужби, податкової та митної служб дозволяють громадськості здійснювати моніторинг ефективності використання державних ресурсів.

Особливо важливою є роль державного фінансового контролю у забезпеченні довіри міжнародних партнерів. Україна у 2024 році отримала масштабну фінансову підтримку, зокрема в рамках Ukraine Facility (до 50 млрд євро на 2024-2027 роки), допомогу від США, інших країн-партнерів. Умовою надання цієї допомоги є забезпечення прозорого та ефективного використання коштів, що досягається через систему незалежного контролю [28; 70].

Рахункова палата та Держаудитслужба визначені ключовими органами, відповідальними за контроль використання міжнародної допомоги. Вони співпрацюють з міжнародними аудиторами, надають регулярні звіти про

використання коштів, що забезпечує високий рівень підзвітності. Успішний досвід контролю дозволяє Україні залучати додаткові транші допомоги, що є критично важливим для підтримки бюджетної стійкості.

Попри значні досягнення у сфері державного фінансового контролю, залишається низка проблем, що знижують його ефективність у нейтралізації загроз бюджетній безпеці.

Насамперед, низький рівень відшкодування виявлених порушень (15%) свідчить про недостатню ефективність механізмів примусового стягнення коштів. Тривалість судових процедур, часті випадки банкрутства або ліквідації підприємств-порушників, а також недостатня взаємодія контролюючих органів з правоохоронною системою та судами призводять до того, що значна частина виявлених збитків залишається невідшкодованою.

Крім того, інша критична проблема стосується неефективності механізмів забезпечення податкової дисципліни. Зростання податкового боргу (на 26,4% за 2024 рік до 175,7 млрд грн) свідчить, що хоча податкова служба активно виявляє порушення (зокрема, понад 500 конвертаційних центрів у 2024 році), реальне стягнення боргів відбувається повільно.

Додатковим викликом є обмежені можливості контролю в умовах воєнного стану. Спрощені процедури закупівель, прийняття термінових управлінських рішень без належної підготовки, а також неможливість проведення перевірок на окупованих територіях або в зонах активних бойових дій створюють додаткові ризики для зловживань та ускладнюють роботу аудиторів.

І, нарешті, суттєвим стримуючим чинником є кадровий дефіцит контролюючих органів. Скорочення штату Держаудитслужби майже на 19% у 2024 році при одночасному збільшенні обсягів контролю вдвічі створює надмірне навантаження на працівників, що може негативно впливати на якість контрольних заходів, нівелюючи позитивні кількісні результати.

Аналіз загроз підтверджує, що в умовах війни бюджетна безпека України перебуває під безпрецедентним і багатовекторним тиском. Зростання дефіциту

(+529%), величезні видатки на оборону та прямі матеріальні втрати внаслідок агресії створюють критичну макрофінансову загрозу. Паралельно діють внутрішні системні ризики: неефективне використання ресурсів (виявлено порушень на суму понад 350 млрд грн) та підрив фіскальної дисципліни (податковий борг зріс до 175,7 млрд грн). У відповідь на ці загрози державний фінансовий контроль перетворився на критично важливий запобіжний механізм, що забезпечує довіру міжнародних партнерів (що є вирішальною умовою для залучення фінансової допомоги, як-от Ukraine Facility).

Попри значні успіхи ДФК у виявленні загроз (охоплення контролем 3,6 трлн грн, пікові обсяги виявлених порушень), система стикається з критичними внутрішніми проблемами, що нівелюють кінцевий результат. Головною слабкістю є низька ефективність правовідновлювальної функції: рівень відшкодування виявлених порушень становить лише 15%, що обумовлено тривалими судовими процедурами та недостатньою взаємодією з правоохоронними органами. Додатковими стримуючими чинниками є кадровий дефіцит та обмеження контролю в зонах бойових дій. Таким чином, для повного виконання своєї ролі в нейтралізації загроз ДФК вимагає негайної структурної та законодавчої реформи, спрямованої на посилення механізмів примусового стягнення та підвищення фіскальної дисципліни.

Висновки до розділу 2

Аналіз організаційно-правових аспектів ДФК засвідчив, що в умовах війни система набула критичної значущості як ключовий механізм забезпечення економічної безпеки та фінансової стійкості. Інституційна структура (зовнішній, внутрішній та спеціалізований контроль) є багаторівневою, адаптованою до потреб аудиту оборонних видатків та міжнародної допомоги, що підтверджується безпрецедентним тиском на бюджет (зростання дефіциту на +529%) та масштабністю загроз (понад 350 млрд грн виявлених порушень ДАСУ за 2022–2024 рр.). У цьому контексті ДФК виконує критичні функції із

забезпечення довіри міжнародних партнерів, що є вирішальною умовою для залучення фінансової допомоги.

Попри високу функціональність, система ДФК стикається з критичними внутрішніми проблемами, що нівелюють кінцевий фінансовий результат. Насамперед, правове регулювання є фрагментованим через застарілий базовий Закон № 2939-ХІІ, що призводить до відсутності єдиних принципів та недостатньої координації між органами. Головна слабкість, засвідчена кількісним аналізом, — це неефективність правовідновлювальної функції: рівень відшкодування виявлених порушень становить лише 15% (зростання податкового боргу до 175,7 млрд грн), що свідчить про низьку спроможність системи до реальної нейтралізації втрат через тривалі судові процедури та недостатню взаємодію з правоохоронними органами.

У зв'язку з цим, для повного виконання своєї ролі в нейтралізації загроз ДФК вимагає негайної структурної та законодавчої реформи. Пріоритетами визначено: прийняття нового кодифікованого закону про ДФК, законодавче закріплення обов'язковості внутрішнього аудиту (за стандартами PIFC), посилення відповідальності та гармонізація з європейськими стандартами ISSAI і директивами ЄС. Реалізація цих кроків є ключовою для зміцнення фінансового щита України та забезпечення її економічної стійкості у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Удосконалення механізму державного фінансового контролю використання міжнародної технічної допомоги

Повномасштабна війна та її наслідки перетворили Україну на одного з найбільших реципієнтів міжнародної фінансової та технічної допомоги у сучасній історії. За оцінками експертів, загальний обсяг міжнародної підтримки з початку повномасштабного вторгнення перевищив 100 млрд доларів США, охоплюючи як пряму бюджетну підтримку, так і цільові програми у сферах оборони, гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури та соціального захисту. В умовах таких безпрецедентних фінансових потоків питання ефективного контролю за використанням міжнародної допомоги набуває стратегічного значення, оскільки від прозорості та підзвітності залежить не лише раціональне використання ресурсів, але й довіра міжнародних партнерів, що є критично важливою для продовження фінансової підтримки України.

Чинна система державного фінансового контролю, попри свою багаторівневу структуру та функціональну диференціацію, стикається з серйозними викликами у контролі за міжнародною допомогою. Ці виклики обумовлені як об'єктивними чинниками воєнного стану (спрощені процедури, прискорене прийняття рішень, неможливість контролю на окупованих територіях), так і системними недоліками самої контрольної архітектури (фрагментованість правової бази, низький рівень відшкодування порушень, кадровий дефіцит). У цьому контексті удосконалення механізму контролю за міжнародною допомогою стає не просто технічним питанням оптимізації процедур, а стратегічним напрямом зміцнення економічної безпеки та забезпечення довгострокової фінансової стійкості держави.

Для розуміння масштабів завдання та визначення пріоритетних напрямів удосконалення необхідно насамперед проаналізувати структуру та динаміку міжнародної допомоги Україні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Структура міжнародної допомоги Україні у 2020-2024 роках, млрд дол. США

Тип допомоги	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Питома вага у 2024 р., %
Фінансова (бюджетна підтримка)	2,1	2,4	28,5	42,1	38,4	52,1
Військова допомога	0,4	0,5	18,2	31,7	25,3	34,3
Гуманітарна допомога	0,3	0,4	3,8	4,2	3,9	5,3
Допомога на відновлення	0,8	0,9	2,1	4,5	6,2	8,4
Разом	3,6	4,2	52,6	82,5	73,8	100

Джерело: побудовано автором на основі даних [59, с. 153; 28; 70]

З табл. 3.1 видно, що структура міжнародної допомоги зазнала кардинальної трансформації з початком повномасштабної війни. Якщо у довоєнний період (2020-2021 роки) загальні обсяги допомоги становили відносно скромні 3,6-4,2 млрд дол. США, то у 2022 році відбувся стрибок до 52,6 млрд дол. США, що майже у 13 разів перевищує показник 2021 року. Піковий 2023 рік продемонстрував подальше зростання до 82,5 млрд дол. США, після чого у 2024 році спостерігається деяке зниження до 73,8 млрд дол. США, що все одно у 18 разів перевищує довоєнний рівень.

Структурні зміни є не менш драматичними. Якщо у 2020-2021 роках домінувала допомога на відновлення (22,2-21,4% відповідно), то з початком війни різко зросла питома вага фінансової бюджетної підтримки, яка у 2024 році досягла 52,1%, що пояснюється критичною потребою у покритті бюджетного дефіциту, який, як було встановлено у другому розділі, зріс на 529% порівняно з довоєнним періодом. Військова допомога, практично незначна у довоєнний період (11,1-11,9%), у 2024 році становить 34,3% від загального обсягу, відображаючи пріоритет оборонних потреб. Водночас спостерігається поступове

зростання абсолютних обсягів допомоги на відновлення (з 0,8 млрд дол. США у 2020 році до 6,2 млрд дол. США у 2024 році), що свідчить про перехід від виключно антикризової підтримки до стратегічного планування післявоєнної реконструкції.

Динаміка загальних обсягів допомоги демонструє певну волатильність після пікового 2023 року: зниження у 2024 році (73,8 млрд дол. США) може бути пов'язано як з адаптацією донорів до довготривалого характеру конфлікту, так із внутрішньополітичними процесами у країнах-партнерах. Ця волатильність підкреслює критичну важливість ефективного контролю та демонстрації результатів використання коштів для підтримання довіри та забезпечення стабільності фінансових потоків.

Ключовими джерелами міжнародної допомоги виступають Європейський Союз (зокрема, через механізм Ukraine Facility, що передбачає до 50 млрд євро на період 2024-2027 років), Сполучені Штати Америки, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, а також окремі країни-партнери [70]. Кожне джерело фінансування має власні вимоги до звітності, моніторингу та контролю, що створює додаткову складність для української системи державного фінансового контролю та вимагає високого рівня координації між різними контролюючими органами.

Чинна система контролю за використанням міжнародної допомоги в Україні ґрунтується на багаторівневій архітектурі, що поєднує як національні контролюючі органи, так і механізми моніторингу з боку самих донорів. На національному рівні ключову роль відіграють Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України, повноваження яких були суттєво розширені у 2024 році саме з метою посилення контролю за міжнародною допомогою.

Згідно з оновленим Законом «Про Рахункову палату» (у редакції від 19 грудня 2024 року) [57], Палата отримала виключні повноваження щодо аудиту використання міжнародної фінансової допомоги, включаючи перевірку цільового використання коштів, оцінку ефективності реалізації проєктів, аналіз

досягнення запланованих результатів. Рахункова палата здійснює як фінансовий аудит (перевірка законності та достовірності звітності), так і аудит ефективності (оцінка економності, продуктивності та результативності використання ресурсів).

Державна аудиторська служба, своєю чергою, зосереджена на поточному контролі за розпорядниками бюджетних коштів, які є кінцевими бенефіціарами міжнародної допомоги. Як відомо, у 2024 році Держаудитслужба охопила контролем фінансові ресурси на суму 3,6 трлн грн, значна частина яких була пов'язана саме з проектами, що фінансуються за рахунок міжнародної допомоги [70]. Служба проводить ревізії, інспектування, перевірки закупівель, моніторинг через систему Prozorro.

Паралельно національній системі функціонують механізми контролю з боку донорів. Більшість угод про надання міжнародної допомоги передбачають створення спеціалізованих моніторингових місій, проведення незалежних аудитів міжнародними аудиторськими компаніями, регулярну звітність перед донорськими структурами. Наприклад, Ukraine Facility передбачає систему квартальних оглядів прогресу реформ та досягнення індикаторів, що є умовою для виплати наступних траншів допомоги.

Незважаючи на існування формалізованої системи контролю, її функціонування виявляє низку суттєвих проблем, які критично знижують ефективність нагляду та підвищують ризики нецільового використання міжнародної допомоги. Головною перешкодою є фрагментація інформації, спричинена відсутністю єдиної системи обліку та моніторингу. Відомості про фінансування, цільове призначення та стан реалізації проектів розпорошені між Міністерством фінансів (бюджетна підтримка), Міністерством економіки (технічна допомога) та галузевими міністерствами. Така роз'єднаність унеможливорює формування повної картини використання ресурсів, перешкоджає оперативному виявленню відхилень і створює ризики як дублювання фінансування, так і залишення критично важливих напрямів поза увагою.

Ця інформаційна фрагментація тісно переплітається з недостатньою координацією між національними контролюючими органами та моніторинговими структурами донорів. Відсутність уніфікованих протоколів обміну даними та методологічних підходів до аудиту знижує синергетичний ефект від паралельних систем контролю. Як наслідок, результати моніторингу не завжди оперативно враховуються, що призводить до ситуацій повторного виявлення одних і тих самих порушень або, навпаки, їх ігнорування через неузгодженість зусиль.

Додаткові виклики створюють спрощені процедури, запроваджені в умовах воєнного стану задля забезпечення оперативності. Скорочені терміни закупівель та можливість без конкурсного укладення договорів, хоча й необхідні для швидкого реагування, об'єктивно ускладнюють здійснення контролю. Це створює підвищені ризики для недобросовісних учасників, які можуть скористатися цими послабленнями. Таким чином, підтримка делікатного балансу між оперативністю та контролем стає критичною для запобігання неефективному використанню ресурсів.

Серйозною перешкодою є кадровий аспект, що виявляється у недостатній кваліфікації персоналу контролюючих органів у специфічних сферах міжнародного фінансування. Міжнародні проєкти часто мають складну архітектуру, використовують специфічні стандарти звітності (наприклад, IPSAS), що вимагає глибоких компетенцій для повноцінного аналізу. Ця проблема загострюється в умовах скорочення штату Держаудитслужби при одночасному значному зростанні обсягів ресурсів, які підлягають контролю.

Нарешті, критично низьким залишається рівень реального відшкодування виявлених порушень, який становить близько 15% від загального обсягу. У контексті міжнародної допомоги це є особливо гострою проблемою, оскільки неефективне використання або розкрадання коштів донорів не лише завдає прямих фінансових збитків, але й підриває довіру міжнародних партнерів. Репутаційні втрати від таких випадків є незрівнянно більшими за безпосередні фінансові, оскільки ставлять під загрозу всю систему міжнародної підтримки.

Для суттєвого підвищення ефективності державного фінансового контролю міжнародної допомоги ключовим кроком є створення Єдиної національної платформи моніторингу міжнародної допомоги (ЄНПМД) — інтегрованої системи, що консолідує всі дані про отримані кошти незалежно від джерел та відомчої приналежності. Архітектура ЄНПМД має забезпечувати автоматизований облік усіх угод з деталізацією цільового призначення та інтеграцію з наявними державними інформаційними ресурсами, такими як Prozorro та e-Data, що дозволить відстежувати повний цикл руху коштів від отримання до фактичного використання. Критично важливо, щоб функціонал платформи включав моніторинг виконання проєктів у режимі реального часу з використанням алгоритмів штучного інтелекту. Це дасть змогу автоматично виявляти нетипові партерні витрат та потенційні ризики неефективного використання або корупції, генеруючи сигнали для оперативного реагування контролюючих органів.

Водночас, успіх цієї технологічної модернізації залежить від забезпечення її абсолютної прозорості та відкритості для всіх зацікавлених сторін. Публічна частина ЄНПМД повинна надавати громадськості, журналістам та міжнародним партнерам можливість відстежувати використання допомоги та ознайомлюватися зі звітами про результати проєктів. Така підзвітність не лише посилить громадський контроль, але й критично важлива для демонстрації донорам надійності української системи управління, що є вирішальним чинником для продовження та розширення фінансової підтримки. Технічна реалізація платформи може використовувати найкращі практики успішних українських електронних систем, зокрема досвід Prozorro, та задіювати технології блокчейн для забезпечення незмінності даних, підвищення довіри до інформації та поступового масштабування на всі категорії міжнародної підтримки, починаючи з пілотних проєктів.

Паралельно необхідне створення механізмів координації через формування при Кабінеті Міністрів України Координаційної ради з питань контролю за використанням міжнародної допомоги. До її складу мають увійти

представники Рахункової палати, Держаудитслужби, профільних міністерств та донорських організацій для узгодження планів контрольних заходів, уникнення дублювання перевірок та обміну інформацією про виявлені проблеми.

Важливим напрямом є розробка єдиної методології аудиту міжнародних проєктів, гармонізованої зі стандартами ISSAI, що визначатиме уніфіковані підходи до планування, процедур перевірки та форматів звітності. Запровадження практики спільних контрольних місій національних аудиторів з експертами донорських організацій дозволить поєднати знання національного контексту з міжнародним досвідом, фокусуючись на найбільш ризикових проєктах.

Вирішення кадрової проблеми вимагає розробки спеціалізованих навчальних програм з аудиту міжнародних проєктів у співпраці з програмами SIGMA та USAID, що охоплюють специфіку донорського фінансування, міжнародні стандарти звітності та методи оцінки ефективності проєктів. Доцільним є запровадження практики стажування українських аудиторів у вищих органах аудиту країн ЄС через механізм TAIEХ. Паралельно необхідне зміцнення кадрового потенціалу через перегляд системи оплати праці державних аудиторів, створення привабливих умов для кар'єрного зростання та запровадження цільових програм залучення молодих фахівців через систему державних стипендій.

Підвищення ефективності механізмів відшкодування вимагає запровадження автоматичного стягнення коштів у разі виявлення нецільового використання та створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах для розслідування злочинів, пов'язаних з міжнародною допомогою. Важливим є запровадження практики публічного оприлюднення інформації про випадки порушень та застосовані санкції, що має потужний превентивний ефект та підвищує довіру міжнародних партнерів.

Нарешті, удосконалення механізму контролю за міжнародною допомогою має передбачати регулярний моніторинг та оцінку ефективності самої системи контролю. Доцільним є запровадження практики щорічного незалежного аудиту

системи ДФК у сфері міжнародної допомоги, який здійснюватиметься міжнародними експертами за стандартами ISSAI. Результати такого аудиту мають публічно оприлюднюватися та використовуватися для подальшого вдосконалення системи, коригування методології, процедур, навчальних програм.

Таким чином, удосконалення механізму державного фінансового контролю використання міжнародної допомоги є комплексним завданням, що вимагає синхронізованих дій у технологічній, інституційній, правовій та кадровій площинах. Запропонований комплекс заходів – від створення ЄНПМД до посилення механізмів відшкодування та підвищення кваліфікації персоналу – спрямований на перетворення системи контролю на дійсно ефективний інструмент забезпечення цільового та результативного використання міжнародної підтримки. Реалізація цих заходів не лише знизить ризики фінансових зловживань, але й зміцнить довіру міжнародних партнерів, що є критично важливим для забезпечення стабільності фінансових потоків та, зрештою, для економічної безпеки України.

3.2. Впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій у систему державного фінансового контролю

Сучасні виклики, з якими стикається система державного фінансового контролю України, вимагають не лише кількісного нарощування контрольних заходів, але й якісної трансформації самої філософії та методології контролю. Традиційна модель, що базується на суцільних перевірках та ретроспективному аналізі, вичерпала свій потенціал в умовах швидкозростаючих обсягів контрольованих ресурсів (3,6 трлн грн у 2024 році) при обмежених кадрових можливостях (скорочення штату Держаудитслужби на 19%). Ця невідповідність між масштабами завдань та наявними ресурсами, поєднана з динамічним характером фінансових загроз у воєнних умовах, вимагає переходу до принципово нової парадигми контролю, що базується на проактивному управлінні ризиками та широкому використанні інноваційних технологій.

Міжнародний досвід провідних країн світу переконливо демонструє, що саме поєднання ризик-орієнтованого підходу з потужними цифровими інструментами дозволяє досягти оптимального балансу між ефективністю контролю та раціональним використанням ресурсів контролюючих органів. Впровадження цих інновацій у вітчизняну практику державного фінансового контролю є не просто технічною модернізацією, а стратегічним кроком до створення гнучкої, адаптивної системи, здатної ефективно протидіяти загрозам економічній безпеці навіть в умовах обмежених ресурсів та надзвичайних обставин.

Ризик-орієнтований підхід у державному фінансовому контролі являє собою методологію, що передбачає концентрацію контрольних ресурсів на тих об'єктах, напрямках діяльності та операціях, які характеризуються найвищим рівнем ймовірності виникнення фінансових порушень та потенційного збитку для державного бюджету. На відміну від традиційної моделі суцільного контролю, де перевірки проводяться формально за заздалегідь встановленим графіком незалежно від реального стану справ, ризик-орієнтований підхід передбачає попередню оцінку та ранжування ризиків з подальшим адресним застосуванням контрольних процедур відповідної інтенсивності.

Концептуальна основа ризик-орієнтованого підходу ґрунтується на визнанні того, що ресурси контролюючих органів завжди є обмеженими, тоді як потенційних об'єктів контролю – величезна кількість. За таких умов спроба охопити всі об'єкти рівномірним контролем призводить до розпорошення зусиль та неспроможності забезпечити належну глибину перевірок там, де це найбільш необхідно. Ризик-орієнтований підхід дозволяє оптимізувати розподіл контрольних ресурсів, спрямовуючи максимальні зусилля на зони найвищого ризику, водночас застосовуючи спрощені процедури або навіть виключаючи з планів перевірок об'єкти з низьким рівнем ризику. Така селективність не означає ослаблення контролю, а навпаки – посилює його там, де це дійсно критично важливо для економічної безпеки.

Методологічно впровадження ризик-орієнтованого підходу передбачає створення комплексної системи оцінки та управління ризиками, що охоплює всі етапи контрольної діяльності – від стратегічного планування до аналізу результатів виконаних заходів. Ця система має базуватися на чітко визначених критеріях ідентифікації ризиків, їх кількісній та якісній оцінці, побудові матриць ризиків, що дозволяють приймати обґрунтовані рішення про пріоритетність контрольних заходів.

Для систематизованого розуміння структури ризиків, з якими стикається система державного фінансового контролю, та визначення пріоритетів їх нейтралізації доцільно класифікувати основні категорії фінансових ризиків за їхнім потенційним впливом та ймовірністю реалізації (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Матриця фінансових ризиків у системі державного фінансового контролю

Категорія ризику	Ймовірність	Потенційний вплив	Пріоритет контролю
Корупція у закупівлях	Висока	Критичний	Найвищий
Фіктивне підприємництво	Висока	Високий	Найвищий
Нецільове використання коштів	Середня	Високий	Високий
Порушення бюджетної дисципліни	Середня	Середній	Середній
Технічні помилки в обліку	Низька	Низький	Низький

Джерело: складено автором на основі [44; 24; 25; 26; 27; 40; 69; 70]

З таблиці 3.2 видно, що найвищий пріоритет мають корупційні ризики у сфері публічних закупівель, що поєднують високу ймовірність з критичним впливом на бюджет. У 2024 році Держаудитслужба провела понад 400 перевірок закупівель. Високий пріоритет також мають ризики фіктивного підприємництва (понад 500 конвертаційних центрів, що щомісяця обслуговували схеми на суму

близько 4,7 млрд грн). Водночас ризики з низьким пріоритетом можуть контролюватися через автоматизовані системи.

Практична реалізація вимагає створення спеціалізованих підрозділів з управління ризиками у Держаудитслужбі та Рахунковій палаті для систематичного збору інформації про потенційні ризики, розробки моделей їх оцінки та формування ризик-профілів. Важливим є розробка автоматизованої системи оцінки ризиків, інтегрованої з державними інформаційними ресурсами, що автоматично аналізуватиме масиви даних та генеруватиме сигнали про підвищений ризик. Система Prozorro вже містить понад 50 автоматичних індикаторів ризику. Розширення цієї практики та створення єдиної аналітичної платформи дозволить якісно підвищити точність виявлення ризиків.

Паралельно критично важливим є впровадження інноваційних технологій. Технології великих даних дозволяють аналізувати 100% операцій, виявляючи приховані зв'язки та схеми зловживань. Практичне застосування включає аналіз зв'язків між учасниками закупівель для виявлення фіктивної конкуренції, порівняльний аналіз цін та аналіз темпоральних патернів витрат.

Штучний інтелект та машинне навчання здатні самостійно навчатися, виявляючи складні ознаки порушень. Алгоритми аналізують історичні дані про виявлені порушення та застосовують здобуті знання для прогнозування ризиків. Системи можуть здійснювати автоматичний аналіз фінансової звітності, виявляючи невідповідності та ознаки маніпуляцій, а також прогнозувати ймовірність порушень у конкретних установах.

Технологія блокчейн має значний потенціал через незмінність записів, прозорість та децентралізацію. У контексті контролю блокчейн може використовуватися для створення незмінного реєстру фінансових операцій, що унеможлиблює підробку документів. Особливо перспективними є смарт-контракти, що автоматизують виконання бюджетних програм, забезпечуючи переказ коштів виключно за умови підтвердження виконання робіт. Технології робототехнічної автоматизації дозволяють автоматизувати рутинні операції, а

хмарні технології набули особливої актуальності в умовах воєнного стану, дозволяючи здійснювати перевірки дистанційно.

Для комплексного розуміння потенціалу цифрової трансформації системи державного фінансового контролю доцільно порівняти ключові показники ефективності традиційного та інноваційного підходів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного підходів до державного фінансового контролю

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (прогноз)	Зміна до 2020
Охоплення контролем, % бюджету	15	17	28	35	38	45	+200%
Частка автоматизованих перевірок, %	10	15	35	50	60	70	+600%
Продуктивність, об'єктів/аудитора	8	9	14	16	18	20	+150%
Середня тривалість ревізії, днів	45	42	32	28	26	25	-44%
Точність виявлення порушень, %	65	68	78	83	87	90	+38%
Витрати на перевірку, тис. грн	120	110	85	72	65	60	-50%
Термін реагування на порушення, днів	90	75	45	30	20	15	-83%

Джерело: розраховано автором на основі [27; 40; 24; 25; 26; 27; 69; 70] та прогнозних оцінок експертів

Дані таблиці 3.3 демонструють потенціал інновацій. Охоплення контролем може зрости втричі завдяки зростанню автоматизації з 10% до 70%. Продуктивність праці аудиторів зростає з 8 до 20 об'єктів на рік при скороченні тривалості ревізії з 45 до 25 днів, що компенсує кадровий дефіцит. Точність виявлення порушень зростає з 65% до 90%, витрати на перевірку знижуються вдвічі, а термін реагування скорочується з 90 до 15 днів.

Практична реалізація вимагає прийняття Стратегії цифровізації державного фінансового контролю на період до 2027 року. Ключовим елементом

має стати створення Національної платформи аналітики фінансового контролю, що об'єднує модулі Big Data аналітики, управління ризиками, штучного інтелекту, блокчейн-реєстрів та автоматизованого моніторингу з інтеграцією з наявними державними системами (Prozorro, e-Data, Казначейство).

Технічна архітектура має базуватися на хмарних технологіях з високим рівнем кібербезпеки. Фінансування (орієнтовно 500-700 млн грн) може здійснюватися за рахунок бюджету та грантів міжнародних партнерів, що окупиться протягом 3-4 років.

Паралельно критично важливим є кадрове забезпечення через масштабну програму перекваліфікації та створення спеціалізованих навчальних центрів. Навчальні програми мають охоплювати data science, роботу з інструментами аналізу, використання систем штучного інтелекту, застосування блокчейн та кібербезпеку. Важливим є також залучення молодих фахівців через створення привабливих умов праці та спеціальні програми стипендій.

Правове забезпечення потребує змін до Закону «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», що легалізують використання автоматизованих систем, визнають доказову силу цифрових даних та врегулюють процедури дистанційного контролю. Особливої уваги потребує врегулювання питань захисту персональних даних відповідно до вимог Загального регламенту захисту даних ЄС.

Міжнародний досвід демонструє різні моделі впровадження інновацій. Естонія створила повністю цифровізовану систему на базі блокчейн. Велика Британія використовує штучний інтелект у податковому контролі через систему Connect, що аналізує понад мільярд записів. Сінгапур впровадив ризик-орієнтований контроль з диференціацією перевірок залежно від рівня ризику. Данія використовує Big Data для автоматичного аналізу всіх публічних закупівель. Адаптація цих практик має враховувати специфіку національної системи та здійснюватися поетапно, забезпечуючи сумісність нових систем з наявною IT-інфраструктурою.

Оцінка ефективності впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій має базуватися на системі чітких, вимірюваних індикаторів. До ключових показників ефективності (KPI) системи ДФК можуть належати: частка бюджету, охопленого контролем; кількість виявлених порушень у розрахунку на одного аудитора; обсяг відшкодованих до бюджету коштів; середній термін від виявлення порушення до його усунення; рівень задоволеності міжнародних партнерів якістю контролю за використанням допомоги; індекс сприйняття корупції в публічних фінансах.

Моніторинг цих показників має здійснюватися на регулярній основі з публічним оприлюдненням результатів. Це дозволить не лише оцінювати прогрес цифрової трансформації, але й своєчасно виявляти проблеми, коригувати стратегію впровадження, демонструвати суспільству та міжнародним партнерам реальні результати модернізації системи контролю.

Таким чином, впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій у систему державного фінансового контролю є не просто технічним удосконаленням, а фундаментальною трансформацією, що дозволяє якісно підвищити ефективність контролю за умови обмежених ресурсів. Поєднання стратегічного управління ризиками з потужними інструментами Big Data, штучного інтелекту, блокчейну створює синергетичний ефект, що багаторазово перевищує результати, які можна досягти впровадженням окремих інновацій. Реалізація запропонованого комплексу заходів дозволить Україні створити одну з найсучасніших систем державного фінансового контролю, здатну ефективно протидіяти загрозам економічній безпеці та забезпечувати раціональне використання обмежених державних ресурсів у критичний період воєнного часу та майбутньої відбудови.

Висновки до розділу 3

Аналіз структури міжнародної допомоги засвідчив її кардинальну трансформацію, виявлено критичні недоліки чинної системи контролю: фрагментація інформації між відомствами, недостатня координація з

донорськими структурами, кадровий дефіцит та низька кваліфікація у специфіці міжнародного фінансування. Запропоновано комплекс взаємопов'язаних заходів, центральним елементом якого є створення Єдиної національної платформи моніторингу міжнародної допомоги (ЄНПМД) з інтеграцією в Prozorro, e-Data та системи Казначейства, що забезпечить автоматизований облік, моніторинг у реальному часі та публічну прозорість використання коштів донорів.

Обґрунтовано необхідність переходу від традиційної моделі суцільного контролю до ризик-орієнтованого підходу в поєднанні з інноваційними технологіями. Розроблено матрицю фінансових ризиків, що дозволяє концентрувати контрольні ресурси на зонах найвищого ризику (корупція у закупівлях, фіктивне підприємництво). Доведено, що впровадження технологій Big Data, штучного інтелекту, блокчейну та робототехнічної автоматизації через створення Національної платформи аналітики фінансового контролю (НПАФК) дозволить: збільшити охоплення контролем утричі (з 15% до 45% бюджету), підвищити продуктивність аудиторів на 150%, скоротити витрати на перевірку вдвічі та зменшити термін реагування на порушення з 90 до 15 днів. Запропоновано конкретні механізми реалізації: прийняття Стратегії цифровізації ДФК до 2027 року, створення навчальних центрів, внесення змін до базового законодавства з легалізацією цифрових доказів та врегулюванням процедур автоматизованого контролю. Реалізація запропонованих заходів створить синергетичний ефект, перетворюючи систему ДФК на адаптивний, технологічно передовий механізм, здатний ефективно протидіяти загрозам навіть в умовах обмежених ресурсів, що є критично важливим для економічної безпеки та євроінтеграції України.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження ролі державного фінансового контролю в системі економічної безпеки України в умовах воєнного стану. Отримані результати дозволяють сформулювати наступні висновки відповідно до поставлених завдань:

Сформульовано авторське визначення державного фінансового контролю як комплексної, багатовекторної та динамічної системи заходів органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованої на забезпечення фінансової безпеки держави через управління та моніторинг публічних фінансів і державного майна. Систематизовано п'ять ключових функцій ДФК: превентивну (запобігання порушенням), аналітичну (виявлення відхилень та тенденцій), контрольну (встановлення фактів порушень), санкційну (застосування заходів впливу) та інформаційну (забезпечення прозорості). Здійснено класифікацію ДФК за п'ятьма критеріями: формами здійснення, часом проведення, характером взаємовідносин, внутрішнім розподілом та інформаційним забезпеченням. Доведено, що в умовах війни роль ДФК зростає багаторазово, перетворюючись із адміністративного механізму на стратегічний інструмент захисту національних економічних інтересів.

Обґрунтовано методологічну основу дослідження, що інтегрує системний підхід (розгляд ДФК як багаторівневої цілісної системи у взаємозв'язку всіх елементів), мережевий підхід (аналіз взаємодії та координації між різними суб'єктами контролю) та інституціональний підхід (дослідження організаційної структури, формальних і неформальних правил функціонування органів контролю). Ця інтегрована методологія доповнена загальнонауковими методами (діалектичний, аналіз та синтез, індукція та дедукція, історичний, компаративний, статистичний, графічний) та емпіричними методами (контент-аналіз, нормативно-правовий аналіз). Така комплексна методологія дозволяє розглядати ДФК не як набір окремих елементів, а як динамічну систему у широкому соціально-економічному контексті.

Встановлено, що інституційна структура ДФК є багаторівневою та диференційованою, охоплюючи: зовнішній контроль (Рахункова палата з розширеними у 2024 році повноваженнями щодо аудиту міжнародної допомоги та державних підприємств), внутрішній контроль (Держаудитслужба, яка у 2024 році, незважаючи на скорочення штату на 19%, провела 749 ревізій та охопила контролем 3,6 трлн грн) та спеціалізований нагляд (Податкова служба забезпечила надходження 1,92 трлн грн, виявивши понад 500 конвертаційних центрів; Митна служба забезпечила 440,9 млрд грн надходжень, запобігши 15 234 спробам контрабанди; Національний банк здійснює банківський та валютний нагляд). Проаналізовано правову основу та виявлено критичні недоліки: фрагментованість через застарілість базового Закону № 2939-XII, відсутність єдиних принципів, недостатню координацію між органами. Встановлено процес гармонізації з міжнародними стандартами (ISSAI, директиви ЄС щодо закупівель, стандарти PIFC).

Встановлено безпрецедентний масштаб фіскального тиску в умовах війни: дефіцит бюджету зріс на 529% (до 1365,4 млрд грн у 2024 році), видатки збільшилися на 247%, що створює критичну загрозу макрофінансовій стабільності. Класифіковано п'ять груп загроз: деструктивний вплив воєнних дій, критична нестача ресурсів, зростання державного боргу, податкова безпека та тіньова економіка (податковий борг зріс до 175,7 млрд грн), корупція та неефективне використання ресурсів (виявлено порушень на суму понад 350 млрд грн за 2022-2024 роки). Доведено, що ДФК виконує критичні функції превентивного, детективного та аналітичного характеру, забезпечуючи довіру міжнародних партнерів, що є вирішальною умовою для залучення фінансової допомоги (Ukraine Facility до 50 млрд євро). Водночас виявлено ключову системну слабкість: рівень відшкодування виявлених порушень становить лише 15%, що свідчить про неефективність правовідновлювальної функції через тривалі судові процедури та недостатню взаємодію з правоохоронними органами. Встановлено кардинальну трансформацію структури міжнародної допомоги: обсяги зросли з 3,6-4,2 млрд дол. США у 2020-2021 роках до 73,8 млрд

дол. США у 2024 році (зростання у 18 разів), при цьому домінуючою стала бюджетна підтримка (52,1%), військова допомога становить 34,3%. Виявлено критичні проблеми контролю: фрагментацію інформації між відомствами (Мінфін, Мінекономіки, галузеві міністерства), недостатню координацію між національними органами та донорськими структурами, відсутність єдиної методології аудиту міжнародних проєктів, кадровий дефіцит та недостатню кваліфікацію у специфіці міжнародного фінансування, спрощені процедури в умовах воєнного стану, що створюють додаткові ризики зловживань. Доведено, що ефективний контроль за міжнародною допомогою є критично важливим для підтримання довіри донорів та продовження фінансової підтримки.

Систематизовано ключові проблеми функціонування ДФК: критично низька ефективність правовідновлювальної функції (лише 15% відшкодування виявлених порушень), що є головною системною слабкістю; неефективність механізмів податкової дисципліни (зростання податкового боргу на 26,4% за 2024 рік до 175,7 млрд грн); фрагментація правової бази (застарілість базового Закону № 2939-XII від 1993 року, відсутність єдиних принципів); недостатня координація між контролюючими органами; кадровий дефіцит (скорочення штату Держаудитслужби на 19% при подвоєнні обсягів контролю); обмежені можливості контролю в умовах воєнного стану (спрощені процедури, неможливість перевірок на окупованих територіях). Встановлено, що ці проблеми нівелюють позитивні результати активізації контролю та знижують загальний внесок ДФК у зміцнення економічної безпеки держави.

Запропоновано комплекс взаємопов'язаних заходів удосконалення ДФК у двох напрямках.

Удосконалення контролю за міжнародною допомогою:

- ✓ створення Єдиної національної платформи моніторингу міжнародної допомоги (ЄНПМД) з інтеграцією в наявні системи (Prozorro, e-Data, Казначейство), що забезпечить автоматизований облік усіх угод, моніторинг виконання проєктів у режимі реального часу з використанням алгоритмів

штучного інтелекту для виявлення ризиків, публічну прозорість використання коштів;

- ✓ створення при Кабінеті Міністрів України Координаційної ради з питань контролю за міжнародною допомогою для узгодження планів контрольних заходів та обміну інформацією;

- ✓ розробка єдиної методології аудиту міжнародних проєктів, гармонізованої зі стандартами ISSAI, із запровадженням практики спільних контрольних місій національних аудиторів з експертами донорських організацій;

- ✓ створення спеціалізованих навчальних програм з аудиту міжнародних проєктів у співпраці з SIGMA та USAID;

- ✓ запровадження автоматичного стягнення коштів у разі виявлення нецільового використання та створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах.

Впровадження ризик-орієнтованого підходу та інноваційних технологій:

- ✓ розроблено матрицю фінансових ризиків, що класифікує їх за ймовірністю та впливом, дозволяючи концентрувати ресурси на зонах найвищого ризику (корупція у закупівлях, фіктивне підприємництво);

- ✓ доведено потенціал впровадження технологій Big Data, штучного інтелекту, блокчейну через створення Національної платформи аналітики фінансового контролю (НПАФК), що дозволить: збільшити охоплення контролем, підвищити продуктивність аудиторів на 150%, скоротити витрати на перевірку вдвічі (з 120 до 60 тис. грн), підвищити точність виявлення порушень до 90%, зменшити термін реагування з 90 до 15 днів;

- ✓ запропоновано конкретні механізми реалізації: прийняття Стратегії цифровізації ДФК до 2027 року; створення НПАФК з модулями Big Data аналітики, управління ризиками, штучного інтелекту, блокчейн-реєстрів на базі хмарних технологій з бюджетом 500-700 млн грн та окупністю 3-4 роки; створення спеціалізованих навчальних центрів з програмами підготовки з data science, штучного інтелекту, блокчейн, кібербезпеки;

✓ обґрунтовано необхідність внесення змін до базового Закону № 2939-ХІІ з легалізацією автоматизованих систем аналізу, визнанням доказової сили цифрових даних, врегулюванням дистанційного контролю та правового статусу блокчейн-реєстрів відповідно до GDPR.

Наукова новизна роботи полягає у: 1) систематизовано та класифіковано проблеми і виклики функціонування ДФК України; 2) обґрунтовано критичну системну слабкість ДФК – низьку ефективність правовідновлювальної функції (15%); 3) дістало подальшого розвитку обґрунтування переходу до ризик-орієнтованого підходу в поєднанні з інноваційними технологіями; 4) запропоновано комплексний механізм посилення контролю за міжнародною допомогою через створення ЄНПМД; 5) розроблено матрицю фінансових ризиків та доведено потенціал впровадження Big Data та ШІ через створення НПАФК.

Практична цінність полягає у можливості використання результатів органами державної влади для: прийняття нового кодифікованого закону про ДФК, впровадження ЄНПМД для посилення довіри міжнародних донорів, розробки Стратегії цифровізації ДФК до 2027 року, переходу до ризик-орієнтованого контролю, що зміцнить фінансовий щит держави та закладе фундамент для післявоєнної відбудови.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що реалізація запропонованого комплексу заходів створить синергетичний ефект, перетворюючи систему ДФК на адаптивний, технологічно передовий механізм, здатний ефективно протидіяти загрозам економічній безпеці навіть в умовах обмежених ресурсів, що є критично важливим для економічної стійкості та євроінтеграції України.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні механізмів імплементації блокчейн-технологій у систему державних фінансів, розробці моделей прогнозування фінансових ризиків на основі машинного навчання, аналізі досвіду країн-членів ЄС щодо організації контролю в умовах надзвичайних ситуацій та адаптації цих практик до українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьєва Є.А. Роль державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*. Харків, 2022. С. 41-45. URL: <https://surl.li/gqehej> (дата звернення: 15.11.2025).
2. Бардаш С. В. Удосконалення державного фінансового контролю: праксеологічний дискурс. *Облік і фінанси*. 2022. № 3. С. 38-45. URL: <https://surl.li/uabrwi> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Бардаш С. В., Свірко С. В. Ефективність державного фінансового контролю: підходи до оцінювання та умови підвищення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2024. № 2. С. 3-11. URL: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/311565> (дата звернення: 15.11.2025).
4. Бюджетний кодекс України: *Закон України № 2456-VI від 08.07.2010*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.11.2025).
5. В 2024 році Держаудитслужба охопила контролем та дослідженнями 36 трлн грн. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/5291> (дата звернення: 15.11.2025).
6. Вербицька В. І., Болдовська К. П., Мошківський В. В., Бредіхін В. М. Співвідношення понять державного фінансового контролю та аудиту. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2023. № 2. С. 34-38. URL: <https://lnk.ua/q462xGz4J> (дата звернення: 15.11.2025).
7. Вербицька В. І., Якушкіна В. Р. Державний фінансовий контроль: поняття та класифікація. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2024. № 2. С. 38-42. URL: <https://lnk.ua/YNg5EKMeZ> (дата звернення: 15.11.2025).
8. Виговська Н. Г., Литвинчук І. В., Шинаков А. В. Державний фінансовий аудит: сутність, наукові підходи до визначення. *Економіка*,

управління та адміністрування. 2025. № 1 (111). С. 109-117. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/326136> (дата звернення: 15.11.2025).

9. Гаран (Стукаленко) О. В. Про деякі аспекти трансформації фінансового контролю в сучасних умовах. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. Том 27. Випуск 1 (40). 2025. С. 13-18. URL: <https://lnk.ua/xNKQ8G8e8> (дата звернення: 15.11.2025).

10. Гавкалова Н. Л., Табацький М. Г. Роль державного фінансового контролю у забезпеченні економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2023. № 2. С. 13-23. URL: <https://lnk.ua/y4XB928VX> (дата звернення: 15.11.2025).

11. Гузар Б. С., Пташник С. А., Улянич Ю. В. Бюджетування як ефективний інструмент організації фінансового контролінгу на підприємствах України. *Економічний вісник УДАУ*. 2023. № 102, ч. 2. С. 167-181. URL: <https://lnk.ua/k4kj63aNL> (дата звернення: 15.11.2025).

12. Гуменюк І. Л. Фінансовий контроль як невід'ємна функція державного управління. *Інклюзивна економіка*. 2025. № 1 (07). URL: <https://surli.cc/tmkznzb> (дата звернення: 15.11.2025).

13. Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль: навчальний посібник (для студентів ВНЗ). Київ: Центр учбової літератури, 2009. 424 с. URL: <https://lnk.ua/J4PRMGIVz> (дата звернення: 15.11.2025).

14. Дацій Н. В., Малахова Т. В. Вдосконалення державного фінансового контролю в податковій системі. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2023. № 2. С. 138-144. URL: <https://lnk.ua/mNBrLPANG> (дата звернення: 15.11.2025).

15. Дика О. С., Молотай В. А., Клименко І. В., Левицький Я. Ю. Державний фінансовий контроль як міждисциплінарний об'єкт наукового дослідження в сфері державного управління. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4 (110). С. 213-221. URL: <https://surl.li/qjftzl> (дата звернення: 15.11.2025).

16. Динаміка податкового боргу (Статистика). *Державна податкова служба України*. URL: <https://lnk.ua/k4x9KBdey> (дата звернення: 15.11.2025).

17. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі та про скасування Директиви 2004/18/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_052-14 (дата звернення: 15.11.2025).

18. Жидовська Н. М., Петришин Л. П. Сучасні підходи до державного фінансового контролю як інструменту забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://lnk.ua/AVMmWGDVo> (дата звернення: 15.11.2025).

19. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2020 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 15.11.2025).

20. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2021 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 15.11.2025).

21. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 15.11.2025).

22. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 15.11.2025).

23. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2024 рік (попередні дані). *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget-2024> (дата звернення: 15.11.2025).

24. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України за 2020 рік. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/pages/show/zvity-pro-diialnist> (дата звернення: 15.11.2025).

25. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України за 2021 рік. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/pages/show/zvity-pro-diialnist> (дата звернення: 15.11.2025).

26. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України за 2022 рік. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/pages/show/zvity-pro-diialnist> (дата звернення: 15.11.2025).

27. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України за 2023 рік. *Державна аудиторська служба України*. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/pages/show/zvity-pro-diialnist> (дата звернення: 15.11.2025).

28. ЄС виплатить Україні майже 2 млрд євро за програмою Ukraine Facility (Новини). *Суспільне*. URL: <https://lnk.ua/YNg5kJ5eZ> (дата звернення: 15.11.2025).

29. Канцур І. Г., Петренко О. С. Механізми державного фінансового контролю витрат на цифровізацію в умовах сучасних викликів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.10>

30. Карапетян О., Колодійчук О., Чапельський Я. Фінансовий моніторинг у системі державного фінансового контролю та правові засади його здійснення в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. № 1 (1). С. 7-9. URL: <https://lnk.ua/LVbPwkL4y> (дата звернення: 15.11.2025).

31. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://lnk.ua/zN2K8Rr47> (дата звернення: 15.11.2025).

32. Коцубальський П. П. Реалізація державного фінансового контролю в Україні в умовах воєнного стану. *II Міжнародна науково-практична конференція «Публічна політика в умовах війни та міжнародних викликів»*. 2025. С. 121-125. URL: <https://jppasa.donnu.edu.ua/article/view/17185> (дата звернення: 15.11.2025).

33. Коцубальський П. П., Дубель М. В. Інструменти державного фінансового контролю в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2025. № 17, Т. 1. С. 79-82. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/17298> (дата звернення: 15.11.2025).
34. Коцюрба О. Ю., Могилей А. О. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. Вип. 12, ч. II. С. 264-265. URL: <https://lnk.ua/RVdK825e3> (дата звернення: 15.11.2025).
35. Кузьменко Ю. В. Державний фінансовий контроль: адміністративно-правові аспекти. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 24. С. 122-127. URL: <http://lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2022/24/16.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).
36. Малецька О. І. Взаємодія Рахункової палати України з іншими суб'єктами державного фінансового контролю. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2025. Вип. 17, Т. 2. С. 47-55. URL: <https://lnk.ua/pVJqvnbeP> (дата звернення: 15.11.2025).
37. Методичні рекомендації з організації та здійснення державного фінансового контролю. *Державна аудиторська служба України*, 2023. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/pages/show/metodychni-rekomendatsii> (дата звернення: 15.11.2025).
38. Митний кодекс України: Закон України № 4495-VI від 13.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 15.11.2025).
39. Міжнародні резерви України зросли упродовж 2024 року на 8% - до 43,8 млрд дол. США. *Національний банк України*. URL: <https://lnk.ua/94y9oYv4M> (дата звернення: 15.11.2025).
40. Міжнародний стандарт вищих органів аудиту (ISSAI 100). Основні принципи аудиту державного сектору. INTOSAI; *Рахункова палата України*. URL: <https://lnk.ua/AVMmW0PVo> (дата звернення: 15.11.2025).
41. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Інноваційні технології у процесі реформування державного фінансового контролю в Україні. *Державне*

управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 11.
URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2423/2459> (дата звернення: 15.11.2025).

42. Петрушка О. В. Модернізація системи державного фінансового контролю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 10. С. 16-18.
URL: <http://efp.in.ua/en/journal-article/938> (дата звернення: 15.11.2025).

43. Пиріг А. В. Актуалізація принципів здійснення державного фінансового контролю у сфері обігу бюджетних коштів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 384-389. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/68.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

44. Пиріг А.В. Особливості державного фінансового контролю у сфері обігу бюджетних коштів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право*. 2024. № 86 (4). С. 39-45. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/8-3.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

45. Піхоцька М. Проблеми розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Світ фінансів*. 2023. № 1. С. 83-92. URL: <https://lnk.ua/zN2K8RX47> (дата звернення: 15.11.2025).

46. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

47. Погрішук Г. Б., Головай Н. М. Сучасні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://lnk.ua/RVdK82ze3> (дата звернення: 15.11.2025).

48. Поляк-Свергун М. Сучасні аспекти державного фінансового контролю. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. № 3 (6). С. 54-61. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20240306.05> (дата звернення: 15.11.2025).

49. Попович С. О. Сутність та практичне застосування державних механізмів фінансового контролю в Україні. *Вчені записки*. 2023. № 32(3). С. 154–160. URL: <https://lnk.ua/R4aMIEA4J> (дата звернення: 15.11.2025).

50. Постанова Кабінету Міністрів України № 43 від 03.02.2016 «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

51. Постанова Кабінету Міністрів України № 561 від 07.05.2022 «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

52. Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 28.09.2011 «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

53. Прасюк В. М. Принципи державного фінансового контролю: загальна характеристика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (2). С. 155-160. URL: <https://lnk.ua/q462WDo4J> (дата звернення: 15.11.2025).

54. Приймак С. В., Гончарук С. М., Мосолова Ю. О. Стан і перспективи державного фінансового контролю в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2021. № 9. URL: <https://surl.li/hurgsq> (дата звернення: 15.11.2025).

55. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту: Наказ Міністерства фінансів України № 1247 від 04.10.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (дата звернення: 15.11.2025).

56. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України № 2939-XII від 26.01.1993. URL: <https://lnk.ua/1V9kw6K4g> (дата звернення: 15.11.2025).

57. Про Рахункову палату: Закон України № 576-VIII від 02.07.2015 (в редакції від 19 грудня 2024 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення: 15.11.2025).

58. Радіонов Ю. Д. Роль державного фінансового контролю (аудиту) в управлінні економікою. *Економіка України*. 2024. № 8. С. 29-50. URL: <https://lnk.ua/aVp961QND> (дата звернення: 15.11.2025).

59. Русіна Ю. О. Державний фінансовий контроль: основні проблеми в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 2 (284). С. 148-160. URL: <https://lnk.ua/Men06Q9Ng> (дата звернення: 15.11.2025).

60. Сливка М. М. Поняття державного фінансового контролю та правовий статус суб'єктів його забезпечення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 624-627. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/98.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

61. Собкова Н. Д. Роль державного фінансового контролю у забезпеченні фінансової безпеки держави. *Збірник наукових праць Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. 2025. URL: <https://surl.li/emohty> (дата звернення: 15.11.2025).

62. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2022 № 834-р. URL: <https://lnk.ua/x4LXYm74n> (дата звернення: 15.11.2025).

63. Стрекаль О. О. Лімська декларація та її вплив на формування сучасних моделей державного фінансового контролю в країнах ЄС. *Ефективна економіка*. 2016. № 9. URL: <https://lnk.ua/xVm8z0kev> (дата звернення: 15.11.2025).

64. Федоров С. Є. Принцип державного фінансового контролю: визначення поняття. *Приватне та публічне право*. 2019. № 4. С. 162-165. URL: http://pp-law.in.ua/archive/4_2019/35.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

65. Фінансове право. Лекція 3 (Навчально-методичний матеріал). *Національна академія внутрішніх справ*. URL: <https://lnk.ua/Y4Q9Ela49> (дата звернення: 15.11.2025).

66. Чернадчук Т. О., Жмака І. А. Окремі питання правового регулювання державного фінансового контролю у сучасних реаліях України. *Приватне та публічне право*. 2023. № 3. С. 76-83. URL: <https://lnk.ua/MNjpnAreE> (дата звернення: 15.11.2025).

67. Чикалюк М. М., Жидовська Н. М., Чернишов В. В. Стратегії підвищення ефективності державного фінансового контролю в контексті міжнародного співробітництва. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. URL: <https://lnk.ua/PeRlwRdNY> (дата звернення: 15.11.2025).

68. Чугунов І.Я., Футоранська Ю.М. Концептуальні засади розвитку системи державного внутрішнього фінансового контролю України. *Наукові праці НДФІ*. 2010. №1. С. 15-23. URL: <https://lnk.ua/aV7o3DnV1> (дата звернення: 15.11.2025).

69. Шевчук О. А., Шевчук О. В., Риженкова К. В., Чмерук М. О., Мещеряков М. О. Роль державного фінансового контролю у відбудові економіки України. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_24 (дата звернення: 15.11.2025).

70. International Aid to Ukraine: Commitments, Disbursements and Recipients. *Kiel Institute for the World Economy*. 2024. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 15.11.2025).